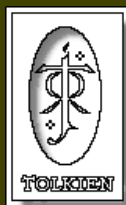

Archív časopisu Thorin

P lameny v krbu šlehají
pod střechou lůžka čekají;
nás ještě nohy nebolí,
kdo ví, co skrývá okolí:
snad strom anebo kameny,
jež máme poznat právě my.

List a tráva, strom a květ,
nehleď zpět! Nehleď zpět!
Kopec, rybník pod nebem,
dále jdem! Dále jdem!

THORIN 96/1

Thorin č.1/96

Úvodník

Čtenáři se již vzdali všech nadějí, naši příznivci už přestali doufat a vážení předplatitelé oželeli své peníze, když se to stalo. První letošní Thorin spatřil světlo světa! Pravda, s téměř tříměsíčním zpožděním. Redakce by se mohla vymlouvat na totální nedostatek příspěvků, prázdninový kolaps všech spojení nebo na nezodpovědnost některých autorů, ale byly by to jen výmluvy. Proto raději dejme průchod své radosti, že...

toto číslo...

je konečně zde a podívejme se, co přináší.

Své Středozemní obzory si můžete rozšířit jednak v pojednání Denise Collinse o slavných čepelích z anglické sbírky *Nigglings*, jednak v první části původní Tolkienovy práce o elfích zvyklostech, která se objevila teprve nedávno v jednom z posledních dílů *Historie Středozemě*.

Runy - to je téma, které již bylo jednou v Thorinovi nakousnuto, a v tomto ročníku se mu chceme věnovat znova a podrobněji. První část z fundované práce R.I. Page odhalí mnohé problémy spojené s luštěním runových nápisů.

Ty, kteří truchlili nad koncem seriálu o Quenya, potěší ujištění, že jazykověda bude v Thorinovi žít i nadále. Ty, jejichž pocity byly spíše opačné, zajisté averze vůči lingvistice zbaví dnešní dva články. V jednom vám s jistou dávkou ironie přiblíží Petr Strossa historii hledání pravého elfího názvu pro Bulharsko, v tom druhém pak otevřeme zaprášený foliant s názvem *Krollí vědění*, abychom mohli okusit první doušky z hludoké studnice moudrosti tohoto národa.

Svět jako příběh byl název článku, který se objevil v nedávném Palantíru. Totéž téma tentýž autor rozvedl řadou citátů do eseje, kterou nyní otiskujeme v Thorinovi. Už proto, že máme slíbenou (kritickou) reakci. V recenzi nebo spíš rozvleklém výkladu se vracíme k Tolkienovi, středověkým textům a starým legendám. První tři eseje ze sbírky *Příšery a kritikové*, která dlouho ležela ve skrytu společnostní knihovny, se pokusíme představit našim čtenářům.

Sérii článků, ve kterých Jirka Grunt chce shrnout své studium životních osudů Tolkienových přátel, otevřeme encyklopedickým přehledem všech známých i zcela neznámých jmen z kruhu Inklingů. Čtenář snad promine, že předkládané údaje jsou asi tak dvacet let staré. A na závěr je zde perlička, kterou si vychutná snad každý. Je s podivem, na co všechno může narazit taková Bábi Zlopočasná.

A příště?

Dopředu můžeme slíbit jen to, že to bude něco úplně jiného. Nevěříte? Pak vězte, že nový redaktor, kterému byla svěřena skladby druhého Thorina, v něm hodlá místo, které dosud uzurpovala tolkienovská témata, věnovat nejen málo známým titulům o fantastických a pohádkových světech, ale na přetřes může přijít i kabala či Monthy Pythoni. Máme se fakt na co těšit.

Obsah:

- [Gondolinské meče](#)
- [Texty a legendy](#)
- [Zákony a zvyky Eldar](#)
- [Bularien](#)
- [Runy](#)
- [Krollra Gwagwa](#)
- [Svět jako příběh](#)
- [Inklingové v kostce](#)
- [Překvapení na jezírku](#)

Thorin č.1/96

Gondolinské meče

Denis Collins

V době dlouhého míru před Nirnaeth Arnoediad přikázal Turgon, pán Skrytého města, přednímu z Gondolinských kovářů, aby vykoval pár mečů, jeden pro Krále samotného, druhý pro toho, koho bude Turgon pokládat za nejudatnějšího elfa v celém Skrytém království. Kovář učinil, jak mu bylo poručeno, a vykoval dvě mocné čepele, při jejichž výrobě využil všeho svého umění a znalostí. A Král nechal vyhlásit, že onen velký meč dostane ten z jeho lidu, rodu nízkého či vznešeného, který se prokáže být vynikající nad jiné v Gondolinu, ať už v boji, válečné lsti anebo v radě anebo v čemkoli, co pomůže udržet údolí Tumladen v skrytu před neusínajícima očima a neúnavnou, záštipnou myslí Morgotha. Turgon sám si vzal Glamdring, Vrahomlat, a stále jej nosil u pasu na znamení, že je vždy hotov bránit město, tak jako všichni Gondolodrim v té době nejistého míru. Svému lidu nabídl Orkrist, Skřetodrv. V blízkosti skřetů či jiných tvorů se zlým záměrem obě čepele zářily chladným modrým světlem, ale po mnoho let se k nim nedostal žádný nepřítel natolik blízko, aby probudil skrytý oheň. Po mnoho let také nikdo nevznnesl nárok na Orkrist, poněvadž Turgon se domníval, že ještě nenadešel čas, aby byl tento meč tasen z pochvy.

Mnoho dlouhých let Skřetodrv klidně spočíval ve své pochvě, zavěšený párem dlouhých bílých šňůr z vysoké klenby Turgonovy velké síně, kde visel přímo nad královským trůnem jako neustálá připomínka hrozby odhalení a útoku Morgothových služebníků, visící nad královstvím. Pak jednou Maeglin, syn Eolův, pravil Turgonovi:

"Můj pane, ona čepel, cena, po které všechen tvůj lid prahne, ještě nebyla nikomu předána, ačkoli v tomto městě jsou mnozí, kdo ve tvé službě prokázali velkou odvahu. Proč je tomu tak?"

"Protože si to Král tak přeje," odvětil Turgon chladně.

"Zajisté, můj pane, ale meč by měl zdobit pás některého ze tvých kapitánů, ne tu viset jako lampa ze stropu tvé síně! Nemohl bych si jej vyžádat já, Maeglin, syn tvé sestry, nejsou-li tu jiní toho hodní?"

"Nemáš snad Anquirel, meč svého otce, pevnější nade všechny ve Středozemi krom jediného? Jakou jinou zbraň by sis měl přát?" odpověděl Turgon přísně a Maeglin zmlkl ve strachu, že by mohl Turgona pohněvat. Na toto odmítnutí však nezapomněl a čas od času vzhlížel k Orkristu, jenž se pro něj stal symbolem jeho nesplnitelné touhy po manželském svazku s Královou dcerou a po království jejího otce.

Když byla nakonec ztracena bitva, kterou si poté všichni Eldar připomínali jako Nirnaeth Arnoediad, Gondolodrim a všichni, kdo se k nim mohli připojit, uprchli z bojiště a nakonec se znaveně vrátili do Gondolinu, Skrytého města. Činy Húrina a Huora a mužů z Dor-Lóminu, vykonané toho dne, jsou zaznamenány jinde a díky jejich chrabrosti zůstal Gondolin utajen, neboť řadami toho sveřepého oddílu se služebníci Morgothovi nemohli probít, aniž prve zničili vše, co jim stálo v cestě. A tak se gondolinská armáda, vyčerpaná a ve zmatku smíšená se žalostnými zbytky Fingonova lidu, vrátila do Skrytého města, aniž bylo jeho umístění prozrazeno nepříteli.

Tak nakonec proběhla pátá a poslední Bitva dlouhé Války o silmarily, a ačkoli mnoho krásného a vznešeného ve Středozemi bylo ztraceno, Gondolin dosud stál. Poté, co byli zranění ošetřeni a všichni nabrali nových sil, uspořádal Turgon velkou hostinu a tam si všechen jeho lid připomenul padlé. Prolévalo se mnoho slz a zpívalo mnoho žalozpěvů za ty, již byli ztraceni, avšak všichni se také radovali ze své svobody a udatnosti Gondolodrim. Mnozí tam byli odměněni za své činy na bitevním poli a naposled předvolal Turgon před svůj trůn Glorfindela z domu Zlatého květu a Etheliona od Fontány, dva z předních královských velitelů, kteří se v bitvě ukázali být nejzdatnějšími z celého gondolinského voje. Oba se svými rytíři kryli křídla ustupující armády před početnými hordami Morgothova vojska, které posedla touha po krvi, když si uvědomily, že jejich poslední nepřátelé před nimi ustupují.

Král se nejprve obrátil ke Glorfindelovi a pravil:

"Zde je Orkrist, Skřetodrv, který sis nyní svými činy vysloužil."

"Můj pane," poděkoval úklonou Glorfindel.

Pak se Turgon obrátil k Ethelionovi a řekl:

"Tobě dávám Glamdring, Vrahomlat, Královský meč," a k úžasu shromážděných si odpjal pás a podal svůj meč Ethelionovi.

"To ne, můj pane!" vykřikl Ethelion a klesl na koleno. "Můj meč patří tobě, ne tvůj mně!"

Ale Turgon zvolna zavrtěl hlavou a řekl: "Vysloužil sis tento meč svými činy na bitevním poli a jsi jej hoden více než já."

Ethelion opět začal odporovat, ale Turgon promluvil pánovitým hlasem, který zněl jako kroky Osudu:

"Ať je to třeba nejlepší čepel v Gondolinu, já ti ji neodepřu, neboť sám už meč nikdy potřebovat nebudu - takovou mám alespoň předtuchu. Před vámi oběma však vidím vznešený Osud a oba budete potřebovat dobrou zbraň, ale soudím, Ethelione, že ty jí budeš potřebovat více, a tak ti dávám lepší meč."

Pak se obrátil ke Glorfindelovi, řka: Ačkoli tvou odměnou je Skřetodrv, on a jeho druh budou drvit víc než pouhé skřety."

Ethelion tedy konečně přijal nabídnutou zbraň a hluboce se uklonil.

Následující léta ve Středozemi byla ta nejtemnější od prvního východu Měsíce a návratu Noldor, a ačkoli Beleriant zaplavili Morgothovi služebníci, díky bdělosti orlů a dovednosti dávných Noldor zůstalo Skryté město utajeno. Jediný z elfů i smrtelníků, kdo v té době vstoupil do města bez královského svolení, byl Tuor, syn Huorův, a to jen díky svému původu a Osudu, jenž na něj vložil Ulmo.

Turgonova temná předtucha se ukázala pravdivou a během několika krátkých let byl Gondolin zrazen samotným dědicem království. Mnozí později usuzovali, že zradu Maeglinovi ulehčila nenávisť k Tuorovi a touha po jeho ženě Idril, která byla Maeglinovou vlastní sestřenicí. O velkých činech vykonaných při obraně Skrytého města proti nepříteli se vypráví jinde, avšak největší mezi nimi byly činy Etheliona a Glorfindela, neboť na samotném nádvoří Krále bojoval Ethelion s Gothmogem, Pánem balrogů. Vrahomlat mu byl toho dne velmi užitečný a poté, co Ethelion z posledních sil zabil svého litého protivníka, hodil meč svým druhům s příkazem, aby jej dobře střežili, neboť jeho sudba se naplnila, ačkoli tvář mu zářila slávou jeho velkého vítězství. Ale posléze město dobyla Morgothova armáda a Tuor a Idril spolu se všemi, které se podařilo shromáždit, uprchli tajnou chodbou. Naneštěstí je po cestě k tajnému průsmyku, který je měl dovést do bezpečí v kraji za údolím Tumladen, napadl oddíl skřetů vedený balrogem, jedním z Gothmogovy stráže. Zle by boj pro uprchlíky dopadl, kdyby se nebyl zachránil ze zkázy města Glorfindel, náčelník domu Zlatého květu - jeho meči Skřetodrvu se nemohl postavit žádný skřet.

V odpověď na balrogův řev Glorfindel vykročil a tasil svou zbraň, a ta jasně žhnula radostí z boje. V tom okamžiku přiběhl ke Glorfindelovi Ethelionův panoš a přinesl Glamdring, který svítil jako plamen na výsměch Gothmogovi, Pánu balrogů, jehož zahubil.

"Vezmi si tento meč, pane, neboť byl zhoubou velitele tohoto ohavného démona a nikdo z té rasy nemůže porazit toho, kdo jej třímá."

Ale Glorfindel se pochmurně zasmál a odpověděl: "Ne, Glamdring toho vykonal na jeden den dostatek a jeho dvojče se mu nyní musí hledět vyrovnat - teď totiž vidím, že pro mne a můj meč nastala chvíle, předpovězená mým pánem!" a s těmi slovy hlasitě zvolal: "Za Etheliona od Fontány, necht' jsou mé činy pamatovány tak dlouho jako jeho!"

A s tím se na něj balrog vrhl. Bojovali dlouho a pokaždé, když balroga srazil, skřeti se třásli a křičeli hrůzou a zoufalstvím a nejdenn se s nářkem dal na útěk. Konečně Orkrist dopadl a rozpoltil démonovi hlavu a gondolinští hlasitě zajásali, ale Glorfindel vykřikl:

"Dokázal jsem to, dokázal! Vyrovnal jsem se Ethelionovi, ale teď se můj Osud naplnil."

Glorfindel a Balrog

Při těch slovech se chopil svého protivníka a jeho duch opustil jeho pozemskou schránku, jak on i jeho sok přepadli přes okraj srázu a zmizeli v propasti dole - ale na samém kraji útesu ležel Orkrist, planoucí rozkoší ze zabití balroga.

Balrog zabíjí Glorfindela

Když skřeti viděli pád svého kapitána spolu s nepřítelem, zůstali nerozhodně stát, ale pak se vrátili mnozí, kteří se prve dali na útěk - z povzdálí totiž pozorovali bitku a viděli, že jejich nepřátelé jsou početně slabší a mnozí z nich jsou ranění, a tak se vrhli do boje. Všechno by ještě skončilo špatně, nebýt včasného přiletu orlů, kteří střežili Vysoký průsmyk. Ti rozprášili skřety a naprosto je rozdrtili, zatímco uprchlíci z Gondolinuu vedení Tuorem unikli. Glamdring ani Orkrist však nebyly zapomenuty a zbylí Gondolodrim je poté pečlivě opatrovali a velice si jich cenili, neboť jim připomínaly sličný Gondolin a vždy byly velkou výhodou proti nepřátelům.

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Při pádu města bylo zachráněno mnoho dalších proslulých zbraní: Tuorova velká sekera Dramborleg a Maegkalluin - dlouhý nůž vyrobený na Turgonův příkaz pro Tuora jako doplněk k sekeře. Vykoval ho tentýž kovář, který vyrobil Glamdring a Orkrist a stejně jako ony nůž zářil v přítomnosti nepřitele modrým svitem. Často planul bleděmodře v blízkosti Maeglina, a tak ho Tuor v takových případech měl vždycky v pochvě, aby nevyvolával u Králova dědice ještě hlubší zášť - ale divil se tomu stále více a tím spíše se měl před podivínským bratrancem své ženy napozoru.

Glorfindel a Balrog

Po několika letech v sirionských Přístavech dal Tuor Maegkalluin svému synu Eärendilovi, a protože ten byl ještě chlapec, nůž mu sloužil jako krátký meč. Eärendil ho neustále nosil i v dospělosti, krom doby, kterou trávil na moři. Věděl totiž, že tam je před Morgothovými služebníky v bezpečí, protože ti se všichni vodě vyhýbali. Maegkalluin se často vyskytoval v blízkosti Elwinžina silmarilu, neboť po odchodu jeho rodičů byl Eärendil Pánem Přístavů a Elwing Paní. Ve světle silmarilu pak vnitřní oheň meče nabýval na síle.

Glorfindel a Balrog

Pak synové Feānorovi napadli Přístavy, a ačkoli Tuorova sekera byla zachráněna a dlouho s úctou přechovávána v Númenoru, na Glamdring, Orkrist ani Maegkalluin nebylo ve zmatku vzpomenuo a všechny by byly ztraceny při pádu Beleriandu, kdyby jim nebyla určena další role při odvíjení Osudu Ardy. Do opuštěných trosek Přístavů přišla tlupa loupežníků, snad služebníků Angbandu anebo prostě psanců v těch těžkých časech, a ti pobrali mnoho cenností ponechaných tam při spěšném odchodu a přešli s nimi přes Ered Luin do Eriadoru, aby se vyhnuli válce na severu. Tam se nakonec usadili v nějaké jeskyni či starobylé tvrzi v Obrovištích a mnoho let okrádali tamější lid, dokud poslední z nich nezestárl a nezemřel. To doupě pak mělo i jiné obyvatele, některé horší, jiné lepší, ale žádný se mečů nedotkl, protože elfí kouzla vyřčená při jejich výrobě zabraňovala, aby se jich dotkla zločinná ruka - takovou by popálily. Někteří se také pokoušeli vyjmout skvostné drahokamy z jílců, ale ty se díky zručnosti kovářského mistra a vazným kouzlům utkaným kolem nich nedaly uvolnit: zasadil je totiž Enerdhil, tvůrce starobylého Elessaru.

Glorfindel a Balrog

Tak tam ležely po dva dlouhé věky světa, dokud je kolem roku 2900 Třetího věku nenašli zlobři, kteří buď zahnali jejich "majitele" anebo našli tvrz opuštěnou, a za cenu velké bolesti a strachu je přenesli do vlastního temného doupěte. Roku 2941, po šesti tisíciletích, meče opět spatřily denní světlo, když zlobry proměnil v kámen čaroděj doprovázející družinu na slavné výpravě k Ereboru. Glamdring se dostal do rukou Gandalfovi, a to bylo dobře, neboť takto se nejlepší čepel dostala k tomu, kdo měl nejvíce potřebovat dobrou zbraň. Thorin Pavéza si ponechal Orkrist a Bilbo Pytlík, hobit z Kraje, si vzal Maegkalluin, který pro něj byl totéž, co pro Eärendila - krátký meč. Glamdring a Orkrist ukázali Elrondovi Půlelfovi a ten ozřejmil jejich jména a původ, ale Maegkalluin neviděl, protože ho měl Bilbo ukrytý pod kabátcem, a tak zbraň dostala od Bilba jméno Žihadlo. Kdyby Elrond Maegkalluin uviděl, asi by ho podle mlhavých dětských vzpomínek rozpoznal jako zbraň svého otce, a protože měl ve svém domě velké rodinné dědictví, vyžadoval by ho od Bilba a způsobil tak do budoucna mnoho zla. Nakonec to totiž byla moc Maegkalluinu, která napomohla zdárnému završení výpravy k Ereboru, a o mnoho let později zachránila Froda, Toho, který nesl Prsten, před obrovským pavoukem Odulou. Žádná jiná čepel by tedy nemohla zasadit Odule hlubší ránu, neboť záře Galadrieliny lahvičky, vzatá od Eärendilovy hvězdy, která zase pocházela z Elwinžina silmarilu, probudila v meči jeho dávnou moc a posílila ji vzpomínkami na Elwing se silmarilem a jeho pána, sličného Eärendila. Po Bilbově odchodu z Kraje zůstávalo Žihadlo celá léta pod střechou Posledního domáckého domu, ale věděl-li Elrond o jeho původu, nesnažil se na něj vznášet nárok.

Glorfindel a Balrog

Orkrist se opět stal Skřetodrvem a v rukou Thorina Pavézy sehrál nemalou úlohu při útěku družiny trpaslíků ze skřetích chodeb v Mlžných horách. Po Thorinově smrti byl uložen na jeho hrob u kořenů Osamělé hory a od té doby vždy varoval ereborské trpaslíky před napadením.

Glorfindel a Balrog

Ve válce o Prsten se Glamdringu či jeho pánu Gandalfovi nemohl nikdo postavit. Vrcholná zkouška pro něj nadešla, když se střetl s Dúrinovou zhoubou v dolech Morie, kde balroga zahubil a jeho meč roztříštil. Balrog byl sice zhoubou Dúrina, ale Glamdring byl zase zhoubou balrogů, a jakkoli byl morijský postrach mocný, jeho pán Gothmog, zabítý před třemi dlouhými věky, býval mocnější a strašnější.

Glorfindel a Balrog

Po válce o Prsten dal Gandalf před svých odchodem za moře Glamdring Aragornovi, Králi znovusjednoceného království, a řekl mu: "Ve Středozemi byla tato zbraň vykována, a ve Středozemi ať také zůstane, neboť tam, kam teď odcházím, ji potřebovat nebudu." A požádal Aragorna, aby ji předal svému Správci Faramirovi, protože meč, který nosívali všichni dědici Správců v nepřerušené linii, se zlomil, když zahynul Boromir, nejstarší syn Vládnoucího správce. Od té doby pak Glamdring nosil vždy nejstarší syn Správce.

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

ze sbírky *Nigglingové přeložila* **Irena Votavová**

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Glorfindel a Balrog

Thorin č.1/96

Texty a legendy

Monsters and Critics and Other essays

J. R. R. Tolkien

Miliony čtenářů na celém světě si spojují jméno profesora Tolkiena v první řadě s *Hobitem* či *Pánem prstenů*. Proti nim se hrstka filologů, kteří je znají v souvislosti s jeho skutečnou profesí, zdá zcela zanedbatelná. Přesto je jisté, že jeho práce (zejména na oxfordské univerzitě) by nezapadla, ani kdyby se neodvážil vydat na nejistou spisovatelskou dráhu. Zásahu by na tom měly především jeho dosti vyhraněné názory i úvahy a eseje, ve kterých je obhajoval. Vydavatelé včetně Christophera Tolkiena získali tedy zasloužené dojem, že právě tyto střípky z Tolkienova neliterárního díla by mohly kromě odborníků, kterým byly původně určeny, zaujmout i mnoho těch z jeho čtenářů, kteří rádi pátrají nad souvislostmi legend, příběhů a jazyka.

A tak vznikla sbírka sedmi pojednání, která, podle úvodního z nich, nese název *Příšery a kritikové*. Českému čtenáři z nich však je (a na dlouhou dobu asi také zůstane), dostupná pouze esej *O pohádkách*. Na nás tedy leží úkol, abychom alespoň čtenářům Thorina poskytli obrázek toho, jaké myšlenky a představy JRRT zastával. Nebude to nic snadného. Zvláště pak u první trojice, které se chceme věnovat tentokrát, jejíž námět se opírá o dvě základní díla staro- a středoanglické literatury. Profesor Tolkien zcela přirozeně předpokládal u svých posluchačů jejich dostatečnou znalost. To lze však těžko u našeho běžného čtenáře, byť mírně poučeného některými předchozími příspěvky narážejícími na literaturu anglického středověku. Máte-li stále zájem dozvědět se, jak se Tolkienovy názory vyjímají na pozadí starých příběhů i jejich moderních, často pochybných interpretací, pak čtěte dále.

Beowulf: Příšery a kritikové

Protože děj této staroanglické básně byl dostatečně vylíčen ve článku Heleny Soukupové v jednom z minulých čísel, nebudeme se tentokráte zdržovat jeho popisem (pro samotný obsah eseje vlastně ani není tak důležitý). Zájemce o hlubší studium můžeme odkázat na různé průvodce anglickou literaturou nebo četné prozaické i veršované překlady do novoangličtiny (český překlad bohužel dosud nebyl vydán).

Epos o Beowulfovi, jedna z nejvýznamnějších ukázek staroanglické hrdinské poezie, čítá přes tři tisíce veršů, které se nám zachovaly podivuhodně kompletní. Ještě více ale ohromí hory rozborů a pojednání sepsané za pár století od *Beowulfova* znovuobjevení stovkami kritiků, úkaz, který nemá zřejmě obdoby u žádného jiného díla anglické literatury. Nalezeného dítěte se vřele ujaly spolu s Historií i Filologie, Mytologie a Archeologie. Jen jedna soudička zůstávala jaksi stranou - Poezie. Zdálo se to být po právu, vždyť *Beowulf* byl považován především za historický dokument, a ne dílo básníka. Bohužel, jako takový byl shledán dosti nevyhovujícím.

Výčet atributů, které byly *Beowulfovi* přisuzovány v tomto pojetí i zásluhou ostatních soudiček, je ovšem mnohem delší. Severská *Summa Theologica*, ztracený mýtus, dějiny Germánie v kostce. Završují jej slova W. P. Kera (kterého si, mimochodem, Tolkien velice vážil), jenž ač uznává *Beowulfův* nepopiratelný význam, uvádí jako zásadní závalu "disproporci, se kterou dává nepodstatné věci doprostřed a závažné na okraj (1). Zdá se zvláštní, proč si tento geniální autor pro své dílo zvolil tak nízký námět, který v souhrnu zbaven formy je divoký či triviální či typický." Avšak každý příběh spadne ve své nahotě (tedy zbaven formy) do jedné z těchto tří příhrádek.

Dovolte mi zde ocitovat jeden nádherný alegorický příběh, kterým se Tolkien pokusil celou situaci charakterizovat:

Muž zdědil pole, na kterém se nacházelo mnoho kamenů, část staré síně. Něco z nich již bylo ve skutečnosti použito na stavbu domu, ve kterém žil nedaleko od obydlí svých rodičů. Vzal některé ze zbývajících kamenů a postavil věž. Ale když přišli jeho přátelé, zjistili, že tyto kameny dříve patřily k mnohem starší budově. A tak s nemalou námahou rozbořili věž, aby hledali skryté rytiny a nápisy nebo objevili, odkud jeho vzdálení předkové vzali svůj stavební materiál. Někteří se předpokládajíce, že naleznou pod zemí uhlí, pustili do kopání a zapomněli i na kameny. Všichni říkali: "Ta věž je velice zajímavá." Ale dodávali (poté, co ji rozbořili): "Jaký je v tom zmatek!" A dokonce i potomci tohoto muže, kteří by snad mohli pochopit, o co mu šlo, se zdáli namítat: "Je to tak zvláštní chlapík. Představte si, že staví z těch kamenů nesmyslnou věž. Proč neobnovil starou síň? Nemá smysl pro proporce." Ale z vršku té věže mohl onen muž pohlížet na moře.

Ukazuje se, že to byli kritikové a ne autor, kteří dávali nepodstatnosti do středu a důležité věci na okraj. A tyto věci představovaly nade vši pochybnost příšery.

Příšery v *Beowulfovi* (pomineme-li některé epizodní) jsou dvě. Obrovitá postava Grendelova nejasně vystupuje z mlhavé dánské noci, až je z ní vyrvána (alespoň její ruka) v zápase s hlavním hrdinou, zatímco konec básně ovládne ohnivý drak, který se nakonec stane Beowulfovou zhoubou. Kritikové se nemohli smířit s tím, proč autor básně věnuje tolik prostoru "divokým" netvorům, kteří tvoří jen "prosté" dekorace, zatímco závažná psychologická a morální témata nechává stranou. Nechápu, že právě příšery tvoří základní kameny celého díla a jejich jedinou chybou může být, jak říká Tolkien, že nejsou *dost* skutečné. Ale aby bylo možné jejich úlohu přiblížit více, je třeba udělat malou odbočku.

Autor básně, jak plyne z mnoha jasných náznaků v textu, byl křesťan. Avšak její námět (který zjevně není původní) je pohanský. Došlo zde k neobyčejnému spojení. Anglosaský učenec nechtěl použít starou pověst coby podklad pro historickou báseň; jeho záměr je daleko odvážnější - poskytnout obraz pohanského hrdiny z hlediska nové víry, spojit současný pohled s minulým i s patřičným komentářem.

Obě příšery (a zejména ta první) jsou v textu nazývány božími protivníky. Je ale třeba mít na paměti, že v pohanském světě severského mýtu (narozdíl např. od antické mytologie) byly příšery protivníky bohů, zatímco lidé jejich spojenci. V *ragnaroku*, závěrečném střetnutí sil dobra a zla, však čeká zkáza jak bohy, tak lidi - jejich boj, odvaha i celý život postrádá naději. Autor pochopitelně vynechává pohanské bohy (přestože se nezděráhá velmi pečlivě vylíčit pohanské rituály, včetně Beowulfova pohřbu), neboť jména bohů měla v té době zřejmě ještě značnou váhu i přisuzované magické schopnosti. Jejich místo v příběhu zaujímá jediný Bůh nebo Vládce. Namísto konečné porážky tak přináší křesťanství, co pohanskému světu chybělo - naději. A básník chce vystihnout tragédii, kterou je život pohanského hrdiny jako takový, bez psychologických a morálních zápletek, které by zde kritikové rádi našli (2).

Zmíňme se ještě o struktuře díla, které je v Tolkienově esejí také věnován značný prostor. Máme mnoho důvodů usuzovat, že se v případě *Beowulfa* nejedná o hrdinskou píseň zpívanou *scopem* (chcete-li minstrem) u některého vznešeného dvora. Mnohem spíše se jedná o dílo uvážlivě propracované; pro srovnání s antikou by bylo vhodnější slovo *elegie* než *epika*. Proto jsou jaksi mimo poznámky kritiků, že básni "schází rovnoměrný postup".-Smyslem díla není postupovat, ale vyvažovat. V básni narážíme na sáhodlouhé popisy, které sice zdržují příběh, ale přitom jsou zdaleka nejpůsobivější. Základní dělení díla lze vést v několika místech, v podstatě jde ale o totéž - Beowulfovo mládí a úspěšný boj s Grendelem versus jeho stáří a tragický konec s drakem. Kritikové se mnohdy ptali, zda by nestačila jedna příšera. Jenže právě v tom případě by příběh ztratil svou vyváženost obou protipólů. Příšery příběhu neubírají na závažnosti, naopak přinášejí prvek, který převádí příběh do obecnější roviny - hrdina nebojuje se svými osobními soky, ale s nepřáteli všeho lidstva. Příběh, který nám básník předkládá, byl částí mýtické minulosti již v jeho době - jeho zásluhou nás oslovuje dodnes.

O překládání Beowulfa

Ve srovnání s ostatními je tato esej docela krátká. Liší se také tím, že jako jediná nebyla určena k přednášení, nýbrž coby souhrn dobrých rad a návodů pro dosti omezené publikum. Určena je totiž především těm, kteří se teoreticky nebo prakticky zabývali překládáním středověké anglické poezie. V tomto konkrétním případě jde o převod z anglosaštiny do moderní angličtiny, ale řada problémů, které jsou zde zmiňovány, má širší platnost.

První část pojednání se týká překládání slov. Co se otázek jejich významu a původu týče, stěží naleznete odborníka povolanějšího než byl profesor Tolkien. Na nemnoha stránkách zde pochopitelně nelze probrat celý obsah glosáře, ale přesto je tu zde dost místa pro ty záludnější případy. Autor zde nejen probírá, které z možných ekvivalentů jsou vhodné v tom kterém případě, ale podle svých důkladných znalostí soudobého vnímání jazyka se dobírá i toho, jak nezvykle či běžně se dané slovo mohlo jevit tehdejšímu posluchači. Zvláštní pasáž je věnována *kenningům*, poetickým slovním spojením či opisům jako "dům kostí" = "vězení srdce" = tělo či "strážce chleba" = pán [etym. *hláfweard* > *hlaford* > *lord*], která se v severské poezii objevují velice často.

Druhá část se věnuje metru. Tedy jednak metru jako takovému, struktuře veršů a přízvuchné rytmice, jednak aliteraci (té se mimo jiné týkal článek Daniely Binderové v prvním loňském *Thorinovi*, který ze značné části čerpal právě z této eseje). Aliterační forma je totiž hojně používaná nejen v historických básních, ale i v Tolkienových vlastních textech. Proto zaujal-li vás zmíněný článek, zaujme vás nejspíš i toto pojednání, byť se třeba nehodláte zabývat překládáním *Beowulfa*.

Sir Gawain a Zelený rytíř

Již při prvních setkáních s dílem JRRT (tak tomu alespoň bylo v mém případě) narazí český čtenář na záložce *Společenstva Prstenu* na tento podivný titul. Je zajímavé, že naši editoři objevili a připomenuli zrovna tuto středověkou báseň - vzhledem k pozornosti, kterou ji profesor Tolkien věnoval, je zde však nepochybně oprávněně. Už v roce 1936 vydal spolu s E. V. Gordonem její původní středoanglický text (zájemci si jej mohou objednat coby tiskovinu, bohužel bez potřebných poznámek a glosáře). Tolkienovo zaujetí pro toto dílo jej však vedlo k další mnohaleté práci na překladu do moderní angličtiny, v němž chtěl "zachovat původní metrum a aliteraci, bez kterých by byl překlad dobrý jen na taháky, a předvést v moderní srozumitelné podobě vznešenost a dvornost básně, pro jejíhož autora 'dvornost' tolik znamenala." V prosinci roku 1953 tento překlad dokonce vysílala BBC a krátce předtím, při příležitosti Memorálu W. P. Kera, přednesl Tolkien tuto esej. Pro čtenáře, který nezná děj tohoto příběhu z okruhu artušovských legend, poskytuje kromě četných úryvků i dostatečný přehled o celém díle. Využijme této služby i my.

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Je mnoho otázek, které v souvislosti se *Sirem Gawainem* mohou napadnout čtenáře a podnítit kritiky k mnohastránkovým úvahám. Tolkien zvolil tu, která podle něj představovala ústřední prvek celého příběhu i pro samotného autora. Dokladem může být délka třetího zpěvu, jenž je tomuto tématu věnován, přesahuje přes polovinu součtu ostatních tří zpěvů. Jež však na tuto otázku, která může zásadně ovlivnit čtenářův pohled na celou báseň, narazíme, musí náš hrdina projít dlouhou a nebezpečnou cestu.

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Začátek děje je zasazen na dvůr krále Artuše uprostřed novoročního veselí. V nejlepší zábavě do hodovní síně v Camelotu vjíždí obrovitý zelený jezdec na zeleném koni a ptá se, zda se mu někdo z přítomných odváží zasadit ránu. Zavazuje se zdržet jakéhokoli odporu, ovšem pod podmínkou, že do roka a dne ho vyhledá v jeho Zelené kapli a dovolí mu ránu oplatit. Zaskočení rytíři neví, zda mají co činit s bláznem nebo s nadpřirozeným zjevením. V sázce je však jejich pověst a čest samotného krále, který nerozvážně slíbil cizinci splnit každé jeho přání. Jako vzor dvorních ctností ozve se nakonec Artušův synovec Gawain a přijme rytířovy podmínky, *quat-so bifallez after*, cokoli bude následovat. Chopí se cizincovy zelené sekery a jedním rázným úderem mu srazí hlavu. Ten se však ani v nejmenším nezdá být mrtev - uchopí odpadlou část svého těla, která ještě připomene Gawainovi jeho slib, vsedne na koně a odjede neznámo kam.

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Jakkoli se dala tušit magie, všichni jsou touto scénou ohromeni; slib daný rytířem však nelze zrušit. Na sklonku dalšího roku tedy Gawain opouští Camelot a vydává se hledat svůj konec v Zelené kapli. Při svém úmorném putování podzimní slotou nese na štítě neobvyklý znak - pentagram - symbol dokonalé morálky. Beznadějně pátrání trvá až do předvečera Vánoc a osamělý Gawain prosí Pannu Marii, aby alespoň mši mohl strávit v křesťanské společnosti. V odpověď na modlitbu se objevuje nádherný hrad, jehož pán vzápětí zve znaveného rytíře, aby přijal jeho pohostinství. Gawain s díky přijímá a slibuje setrvat po dobu svátků, Zelená kaple je prý již nedaleko. Strastiplná cesta končí, otevírá se však kapitola nová, která po právu leží ve středu Tolkienova a snad i autorova zájmu - Gawainovo pokušení a doznání.

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Gawainovi se zamlouvá místní atmosféra, která si v ničem nezadá s Camelotem. Svou dvorností a veselostí si získá oblibu celé společnosti. V zájmu o hosta vyniká hradní paní, kterou nám básník hned zkraje představuje…

*Pak ze šatny vyšla se štihlými dívkami.
Krásnější byla ve tváři, její kůže i tělo,
ostatní předčila postojem, tvary i pletí,
vábněji než Guinevra ke Gawainovi vzhlížela…
(39.942–5)*

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Lord Bertilac, pán hradu, naléhá na rytíře, aby setrval ještě tři dny po svátcích. Ve své dvornosti a snaze nemyslet na svůj blízký konec Gawain slibuje podřídit se hostitelově vůli. Ten toho využívá a navrhuje absurdní dohodu: každý večer si vymění to, co přes den získají - jeden na lovu a druhý ve hradě. Přestože se zdála být tato úmluva pro hosta výhodná (co může ulovit při odpočinku), již zanedlouho jí měl hořce litovat.

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Zatímco se hradní pán oddává divokému lovu, náš hrdina je vystaven mnohem důmyslnějším nástrahám. Lady Bertilacová hned první den vyjeví své city k mladému rytíři a očekává, vzhledem k jeho jemnosti a zdvořilosti, že budou opětovány. Artušův synovec však dostatečně dbá svých morálních zásad a tak večer, když mu jeho hostitel přinese jelena, dává na oplátku jen jeden polibek. Vázán svým slibem musí Gawain setrvat i druhý den a navečer výměnou za kance vrátí polibky dva. Třetí den již hradní paní nenechává nic náhodě. Hned po ránu vstoupí do ložnice své oběti, otevře okno a hlasitě hosta budí. Překvapen i potěšen se hotoví k odpovědi, ale kráska je rychlejší…

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

*Tu paní přišla v překrásném obleku
sladce se smějíc sklonila se k políbení.
On vítal ji štědře, šťasten, že vidí
osobu tak sličnou a skvěle oděnou,
zjev její zdaleka byl závad tak prost,
že do srdcí rázem radost jim stoupala.
Jejich úsměv a vldnost se ve veselí obrátily…
(70.1758–64)*

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Po noci plné vidin tragického konce je takovéto probuzení pro Gawaina skutečně nadmíru příjemné. Nebezpečí však vrcholí: rytíř nakonec musí odmítnout svou pokušitelku násilím, nemá-li se dopustit v této situaci smrtelného hříchu. Je ochoten však na usmířenou přijmout od ní darem zelený pás, který by ho svou kouzelnou mocí mohl ochránit před násilnou smrtí. Navíc slibuje, že o tomto daru nikomu nepoví. To je ovšem v rozporu s předchozí úmluvou a tento pás také před lordem Bertilacem zatají. Zda to udělal z věrnosti paní, která spoléhala na jeho diskrétnost, nebo v naději na zlomení zitřejšího ortelu, není jasné; tento prohřešek však zůstal jediným, kterého se v tomto dlouhém zápase mezi morálkou a dvorností dopustil. Lze tedy předpokládat, že zpověď, kterou učinil ještě ten den, byla úplná ("jakoby měl přijít zítra soudný den") a jeho veselost při večerní zábavě nezkažená ani špatným svědomím, ani obavami ze zitřejšího konce.

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Zitřejšího dne jej průvodce dovede k Zelené kapli, která je spíše jeskyní, a v ní se opět setká s oním obrovským mužem v zeleném. Smířen se vším pokleká a odhaluje svoji šjí. Podvkráte zasvěcí sekera vzduchem a podvkráte se jen dotkne rytířova krku. Gawain s nelibostí nese, jak jsou jeho útrapy protahovány. Obr tedy tne potřeťi a na Gawainově kůži zanechá malý šrám. Poté odloží sekeru řka, že odplata je vykonána - jen tolik si zaslouží ctnostný rytíř za malý prohřešek, kterým je pás od jeho ženy kolem pasu. Gawain teď pochozí, že tento muž a hradní pán jsou jedna osoba a dnešní rozsudek tak završil zkoušku, které byl vystaven. Znechucen vlastní zbabělostí, kvůli které se rozhodl použít zvěř (i když to vlastně nebylo proti původní dohodě se Zeleným rytířem), strhává symbol svého poklesku a hází jej směru protivníkovi k nohám. Zahanbeně se vrací na Camelot a zelený pás chce nosit na znamení, že neobstál ve zkoušce cti. Ovšem to, co porušil, nebyly zásady morálky, ale pouze dobré způsoby, které v nouzi musily ustoupit vyšším zákonům. Artušův dvůr to také oceňuje tím, že zelený pás je zde nošen rytíři coby památka na tento čin.

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Gawain je tedy nakonec svým nejpřísnějším soudcem. Ale právě díky tomu, že do tohoto vysoce morálního příběhu vstoupily principy kouzel a pohádek, není soudcem jediný. Nikdo nepochybuje, že pokud by podlehł svodům hradní paní, za což by ho v našem světě pronásledovalo jen špatné svědomí, Zelený rytíř by svůj ortel vykonal. A ač si hrdina této zkoušky není vědom, dbá svého přesvědčení, že žádný jeho poklesk nezůstane zapomenut. V tomto příběhu, který nám neznámý mistr předkládá, se pouze jejich hodnocení odehrává dříve, než je dnes běžné.

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Profesor Tolkien nás utvrzuje v přesvědčení, že v případě Sira Gawaina nejde jen o epický příběh z oblíbeného okruhu artušovských legend, ale o vysoce morální báseň, jejíž autor na pozadí nadpřirozených událostí vyhrocuje konflikty v myslí svého hrdiny. Pohádkové prostředí zde není pouhou nepravděpodobnou kulisou ke zvýšení zajímavosti vyprávění, ale naopak základním kamenem, na kterém stojí důvěryhodnost skutečného nebezpečí, kterému je Gawain vystaven. A zdá se, že středověký čtenář to chápal alespoň tak dobře, jako my dnes.

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Zelený rytíř, ilustrace z roku 1911

Podle anglického originálu vykládal Filip Münz

Poznámky

- Dokládáno je to na příběhu Ingelda, syna Frodova (sic!), který je v Beowulfovi zmíněn jen mimochodem, zatímco podle kritiků by tento morální příběh byl hoden literárního zpracování mnohem více, než historka s obry a draky, tato "divoká pohádka, která pro sebe uzurpuje všechny prostor."
- Ačkoli se svým volným podáním snažím držet názorů, které Tolkien předkládá, dovolte mi osobní poznámku. Dle mého nelze chápat Beowulfa tak tragicky, jak ho vidí většina kritiků a nejspíš i sám autor: přestože o konc příběhu stojí smrt, kterou si hrdina dokonce svou přílišnou hrdostí sám zavinil (šel na draka v podstatě sám, ač již byl dost starý), je jeho tragický konec vlastně logickým vyústěním příběhu a z hlediska severské etiky tím nejvhodnotnějším - od hrdiny nelze očekávat, že zemře v posteli (podobný spor nacházíme u osoby Beorhtnothe syna Beorhthelмова v *Bitvě u Maldonu*). Tragický je spíše důsledek (o kterém báseň nevpraví) - útok nepřátel na oslabenou zemi. Pojednává o tom též jeden z dodatků k této esejí.

Thorin č.1/96

Zákony a zvyky Eldar

J.R.R. Tolkien

O zákonech a zvycích Eldar, které se týkají manželství a o dalších záležitostech s ním souvisejících, včetně pojednání o vztahu Finwë a Míriel a rozhovoru Valar o jeho uspořádání

Aelfwinova preambule :

Onen dospívali tělesně pomaleji než lidé, ale duševně rychleji. Do jednoho roku věku se naučili mluvit a zároveň se naučili chodit a tančit, protože jejich vůle se brzy ujímala vlády nad jejich tělem. Nicméně se oba rody, elfové a lidé, v raném mládí příliš nelišili, a člověk, který by byl pozoroval elfí děti při hře, by si byl mohl pomyslet, že jsou to děti lidské, z nějakého krásného a šťastného lidu. Neboť v raném mládí se elfí děti ještě radovaly ze světa, který je obklopoval, oheň jejich duše je ještě nestravoval a břemeno paměti na ně doléhalo jen málo.

Onen pozorovatel by se byl jistě podivil nad drobnými končetinami a vzrůstem těchto dětí, neboť by odhadoval jejich věk podle jejich vyjadřovací schopnosti a podle ladnosti pohybu. Na konci třetího roku života totiž děti smrtelníků začaly předhánět elfy, dorůstající rychle plného vzrůstu, zatímco elfové stále setrvali v prvním rozpuku dětství. V době, kdy děti lidí dosahovaly plného vzrůstu, Eldar stejného věku měli stále ještě tělo, které mívají smrtelníci ve věku ne více než sedmi let. Ne dříve než v padesátém roce dosáhli Eldar vzrůstu a vzhledu, ve kterém přežívali po celý zbytek svého života, a zhruba sto let trvalo, než zcela dorostli.

Eldar vstupovali do manželství ponejvíce ve svém mládí brzy po padesátém roce věku. Mívali málo dětí, ale velmi je milovali. Jejich rodiny či rody držely pospolu láskou a hlubokým smyslem pro přibuzenství těla i duše; a děti potřebovaly jen málo učení nebo výchovy. Zřídka bývaly v jednom domě více než čtyři děti, a tento počet se zmenšoval, jak roky mýjely. Ale dokonce i ve starých dobách, kdy bylo Eldar ještě málo a toužili rozmnožit svůj rod, se proslavil Fëanor tím, že byl otcem sedmi synů, a dějiny nezaznamenaly nikoho, kdo by ho byl překonal.

Eldar vstupovali do manželství pouze jednou za život, z lásky nebo alespoň ze svobodné vůle obou zúčastněných stran. Dokonce i v přibězích z pozdějších dob, kdy, jak odhalují dějiny, bylo mnoho Eldar ve Středozemi zkaženo a jejich srdce potemněla stínem, který leží na Ardě, se zřídka vypráví o činech způsobených chtíčem.

Manželství, kromě nepříliš častých nešťastných náhod a zvláštních osudů, bylo přirozenou součástí běhu života všech Eldar. Uzavíralo se takto: Ti, kdo později uzavřeli manželství, si mohli partnera vybrat už v raném mládí, dokonce ještě jako děti (a opravdu se to často stávalo ve dnech míru), zasnuby však vyžadovaly souhlas rodičů obou stran, ledaže snoubenci zatoužili po brzkém manželství a byli už ve vhodném věku. Ve vhodný čas byly zasnuby ohlášeny na shromáždění členů obou zúčastněných rodů a snoubenci si vyměnili stříbrné prsteny. Podle zákonů Eldar je tyto zasnuby zavazovaly vyčkat s manželstvím alespoň jeden rok, často však trvaly déle. Během tohoto času mohly být zrušeny veřejným navrácením prstenů, prsteny pak byly roztaveny a již nikdy nebyly užity k zasnubám. Tak zněl zákon; ale právo na zrušení zasnub bylo využíváno zřídka, protože Eldar při takové volbě nechybují často. Nedají se lehce oklamat svým vlastním rodem. Jejich duše ovládají jejich těla a nejsou zmitány přizemními tělesnými touhami, naopak jsou od přirozenosti stále a vytrvalé.

Nicméně ani mezi Eldar, dokonce ani v Amanu, nebyla touha po manželství vždy naplněna. Láska nebyla vždy opětována, a po manželství s určitou osobou mohlo toužit více jedinců. Co se týče původu této jediné příčiny, kvůli níž zármutek vstupoval do blaženosti Amanu, byli Valar na pochybách. Někteří se domnívali, že pochází ze zkažení Ardy a ze Stínu, pod kterým Eldar procitli, neboť pouze ten, říkali, působí smutek a nesoulad. Někteří se však domnívali, že pochází z lásky samé a ze svobody každé řea, a že je tajemstvím samotné podstaty Děti Eruových.

Když uplynul alespoň jeden rok od zasnub, bylo úkolem snoubenců určit svatební den. Pak se při slavnosti, opět za účasti obou rodů, slavila svatba. Na konci slavnosti snoubenci předstoupili a matka nevěsty a otec ženicha jim spojili ruce a požehnali jim. Pro požehnání byla ustanovena slavnostní formule, ale žádný smrtelník ji nikdy neslyšel. Eldar však říkají, že matka brala za svědka Vardu a otec Manweho a dokonce že padlo i jméno Erua (což se stávalo zřídka v jakémkoli jiném případě). Snoubenci si pak navzájem vrátili své stříbrné prsteny (a uschovali je) a místo nich si vyměnili tenké prstýnky ze zlata, které se nosily na ukazováčku pravé ruky.

U Noldor bývalo navíc zvykem, že matka nevěsty dávala ženichovi jako dar klenot na řetízku nebo brož a ženichův otec měl dát podobný dar nevěště. Někdy se tyto dary dávaly už před slavností. (Proto byl dar Galadriel Aragornovi, neboť ona zastupovala Arweninu matku, částečně i svatebním darem a příslibem manželství, které se později uskutečnilo.)

Ale tyto obřady nebyly k uzavření manželství nezbytné. Byl to pouze slavnostní způsob, který vyjadřoval lásku mezi partnery a jímž byla utvořena jednota, která spojila nejen snoubence, ale i oba jejich rody. A byl to teprve akt tělesné jednoty, který dokonal manželství, a po kterém vzniklo nezrušitelné pouto. Ve dnech štěstí a v dobách míru se považovalo za nezdvorné a přezíravé vůči příbuzným, zrekli-li se snoubenci obřadů, přesto však měli ve všech dobách všichni Eldar, byli-li oba svobodní, právo sezdát se ze svobodné vůle bez obřadů a beze svědků (kromě vzájemného požehnání a vyslovení Jména). Jednota takto uzavřená byla stejně nerozlučná. Ve starých časech, v dobách strasti, na útěku, ve vyhnanství a na cestách se manželství často uzavírala právě tímto způsobem.

Co se týče plození a rození dětí, zplození a zrození elfího dítěte odděluje zhruba jeden rok, takže obě výročí padnou obvykle na týž nebo skoro tentýž den; a bývá to den zplození, který se každoročně připomíná. Tyto dny obvykle nastávají na jaře. Někdo by mohl předpokládat, že Eldar (jak se lidé domnívají) tělesně nestárnou a mohou proto přivést na svět děti v kterémkoli období svého života. Ale není tomu tak. Eldar totiž skutečně stárnou, přestože pomalu: čas jejich života je vymezen životem Ardy, který, ač z pohledu lidí nezměrný, není nekonečný, stejně jako věky. Kromě toho nejsou jejich těla a duše oddělené, ale těsně spolu souvisí. Tak, jak doléhá na duše Eldar tíha let, během nichž se postupně mění jejich touhy a běh myšlenek, tak se mění také hnutí jejich mysli a zaměření těla. To mají Eldar na mysli, když mluví o tom, že je jejich duše stravují. A říkají, že dříve, než Arda skončí, se stanou všichni Eldalië na zemi duchy neviditelnými pro oči smrtelníka, a bude je moci uvidět jen ten člověk, kterého si vyberou a do jehož mysli vstoupí přímou cestou.

Eldar také říkají, že zplození a ještě více zrození dítěte je stojí jejich bytí, mysl i těla mnohem více sil, než kolik je jich třeba pro vývin dětí smrtelníků. Z těchto důvodů se stávalo, že Eldar mívali jen několik málo dětí, a to během svého mládí nebo v ranném období života, pokud ovšem na ně nedolehl nějaký podivný a zlý osud. Ale ať už uzavírali manželství v kterémkoli věku, jejich děti se rodily v krátkém období několika let po svatbě. Ani ve věci plození nejsou totiž u Eldar síla a vůle v protikladu. Nepochybně by si mohli uchovat plodnou sílu po mnoho věků, kdyby vůle a touha nebyly uspokojeny; ale pokud je síla užita, touha brzy ustupuje a mysl se obrací k jiným věcem. Jednota lásky jim skýtá opravdové potěšení a radost a "dny dětí", jak je nazývají, zůstávají v jejich paměti těmi nejšťastnějšími v životě. Kromě toho však mají i mnoho dalších potřeb těla i ducha, které jejich přirozenost žádá uspokojit.

Proto, ačkoliv manželé zůstávají manželi navždy, nepobývají nebo nebydlí nutně spolu po všechny časy. Neboť, i když pomineme možná odloučení ve zlých dobách, i v ostatních případech zůstávají manžel a manželka, jakkoliv jednotliví, svébytnými osobnostmi, lišícími se dary ducha a těla. Přesto by kdokoli z Eldar považoval za smutnou záležitost, kdyby byl manželský pár rozdělen během těhotenství nebo během prvních let života jejich potomka. Proto Eldar, pokud mohou, přivádějí na svět děti pouze ve dnech štěstí a míru.

Ve všech věcech, které se netýkají rození dětí, si jsou *neri* a *nissi* (tj. muži a ženy) Eldar rovni - snad kromě toho (jak sami říkají), že různé nápady a zlepšení uskutečňují obvykle *neri*, jelikož u *nissi* se touha po vytváření nových věcí naplňuje během vývinu jejich dětí. Nicméně nejsou takové činnosti, které by u Eldar mohl promýšlet a provádět pouze *nér*, nebo jiné, které by zajímaly pouze *nís*. Jsou samozřejmě určité rozdíly mezi přirozenými zájmy *neri* a *nissi* a další rozdíly jsou ustanovené zvyklostmi (které se liší podle místa a času a podle rodů Eldar). Například léčitelským uměním a péčí o tělo se u Eldar zabývaly především *nissi*, kdežto elfí muži naopak pozvedali v případech potřeby zbraně. Eldar se domnívali, že usmrcování, dokonce i po právu nebo z nutnosti, umenšuje léčivou sílu, a že schopnosti *nissi* v této oblasti se projevují spíše díky jejich neúčasti na lovu a ve válce, než nějakou zvláštní silou plynoucí z jejich ženství. V opravdu velké tísní a při beznadějně obraně bojovaly nissi statečně a elfí muž se od ženy, která ještě nerodila, lišil silou a rychlostí mnohem méně, než jak to bývá u smrtelníků. Naopak mnozí elfí muži byli velcí léčitelé, s vynikajícími znalostmi těl živých tvorů, takoví muži se však neúčastnili lovu a do války chodili jen v případě krajní nouze.

Ze se se týče jiných záležitostí, můžeme něco říci o Středozemích Noldor (které jsou ve Středozemi známy nejvíce ze všech). Zdá se, že u Noldor je pečení chleba převážně ženská záležitost; a výroba lembasu je podle starobylého práva jejich výsadou. Přesto je vaření a příprava ostatních jídel převážně úkolem a zábavou mužů. *Nissí* jsou obvykle zručnější v péči o pole a zahrady, v hraní na hudební nástroje, ve tkání, pletení, šití oděvů a zdobení látek a šatů. Ze všech znalostí nejvíce milují dějiny Eldar a rodu Noldor; a udržují v paměti všechny příbuzenské a následnické vztahy. *Neri* jsou však zručnější kováři a tesaři, řezbáři nebo kameníci a zlatníci. To převážně oni skládají hudbu, vyrábějí nástroje a vymýšlejí nové; nalezneme mezi nimi většinu básníků, znalců jazyků a tvůrců slov. Mnozí s potěšením zkoumají les a divočinu; a vyhledávají přátelství všech, kdo v ní rostou či žijí svobodně. Všechny tyto věci i ostatní druhy práce a zábavy, jakož i hlubší znalosti podstaty bytí a života Světa, však mohou v různých dobách zajímat kohokoli z Noldor, jak z *neri*, tak z *nissí*.

O pojmenovávání

Noldor pojmenovávali své děti následujícím způsobem:

Dítě dostalo jméno krátce po narození. Pravomoc stanovit první jméno dítěte měl otec a byl to on, kdo toto jméno oznamoval příbuzným dítěte, a to z obou rodů. Toto jméno se proto nazývalo "otcovské" a uvádělo se na prvním místě, pokud byla později připojena i jiná jména. Neměnilo se (1), protože nezáviselo na volbě osoby, kterou označovalo.

Kromě toho však měly děti Noldor (v kterémžto bodě se nejspíš lišily od ostatních Eldar) také právo pojmenovat samy sebe. Slavnost, na které se oznamovalo otcovské jméno, se nazývala *Essecarmë* neboli "Vytvoření jména". Další slavnost se nazývala *Essecilmë* neboli "Volba jména". Nebylo přesně stanoveno, za jak dlouho po *Essecarme* má následovat, ale nemohla se konat dříve, než bylo shledáno, že je dítě připravené a způsobilé k *lámatyávě*, jak to Noldor nazývali; to jest, že je schopné vlastního zaujetí pro zvuky a vytváření slov. Noldor nejrychleji ze všech Eldar získávali vládu nad slovy; ale dokonce i mezi nimi se zřídka našel někdo, kdo by si byl dříve, než dospěl do sedmého roku věku, zcela vědom svého vlastního *lámatyávě* nebo by dosáhl úplné vlády nad zděděným jazykem a jeho stavbou tak, aby byl schopen vyjadřovat toto *tyávě* obratně v rámci hranic daných jazykem. *Essecilmë* mělo umožnit vyjádření této osobní charakteristiky (2), a konalo se proto obvykle na konci desátého roku věku.

Ve starších dobách bývalo zvolené jméno, nebo také druhé jméno, vytvářeno zcela nově a ačkoliv bývalo složeno ze prvků a podle pravidel soudobého jazyka, často nemělo předchozí význam. V pozdějších dobách, když byl velký nadbytek jmen již existujících, bývalo jméno vybíráno častěji z jmen již známých. Přesto mohlo občas ke změně starého jména dojít.

Obě zmíněná jména, otcovské a zvolené, byla "pravá jména", ne přezdívky; ale otcovské jméno bylo veřejné, kdežto zvolené jméno bylo soukromé, zvlášť bylo-li užíváno samostatně. Bylo soukromé, ne tajné. Zvolená jména pokládali Noldor za část svého osobního vlastnictví, jako např. své prsteny, číše a nože nebo jiný majetek, který mohli někomu zapůjčit nebo sdílet se svým rodem a s přáteli, ale který si nikdo nemohl vzít bez dovolení. Užívání zvoleného jména se vyhrazovalo pouze členům téhož rodu (rodičům, sestrám a bratrům), jinak bylo takové svolení znamením osobní důvěrnosti nebo lásky. Bylo proto opovážlivé a urážlivé užívat ho bez dovolení.

Eldar byli sice od přirozenosti nesmrtelní uvnitř hranic Ardy, ale v žádném případě nebyli neměnní. Proto mohl po čase některý z Eldar zatoužit po novém jménu (3). Pak si mohl vytvořit nové zvolené jméno. To však nezrušilo platnost jména předchozího, které zůstávalo součástí "plného titulu" kohokoliv z Noldor - to je posloupnost všech jmen, která získal v průběhu svého života.

Tyto změny zvoleného jména bývaly dobře uvážené, nebyly však časté. Rozmanitosti ve jménech Eldar vznikaly i z jiných příčin; a mohou se nám zdát zmatené, když o nich čteme v historických záznamech. Jsou to tzv. *anessí* - udělená nebo přidaná jména. Z nich byla nejdůležitější tzv. "mateřská jména". Matky často dávaly svým dětem zvláštní jména podle svého vlastního výběru. Nejvýznamější z nich byla jména "vhledová", *essi tercenýë* nebo "předtuchová", *apacenyë*. V hodině zrození dítěte nebo v jiném náhlém okamžiku mohla dát matka svému dítěti jméno, vyjadřující nějaký převládající rys jeho povahy, jak si ho povšímla, nebo na základě předtuchy, předpovídající jeho zvláštní osud. Tato jména byla plnoprávná, a pokud byla udělena slavnostně, pokládala se za pravá jména. A byla to jména veřejná, ne soukromá, pokud byla uváděna, jak se to občas dělalo, hned za otcovským jménem.

Všechna ostatní udělená jména nebyla pravými jmény a nemusela být uznána osobou, kterou označovala, pokud nebyla skutečně přijata nebo si je nositel nedal sám. Jména nebo přezdívky tohoto druhu mohl udělit kdokoliv, ne nutně členové téhož domu nebo rodu, např. na památku nějakého činu nebo události nebo na znamení nějakého zjevného tělesného znaku nebo povahového rysu. Zřídka byla zahrnována do plného titulu, ale pokud byla, zvláště kvůli všeobecné rozšířenosti a vzhlasu, byla kladena na konec v podobě jako: "některými zvaný Telcontar" (to jest Chodec) nebo "kdysi známý jako Mormacil" (to znamená Černý meč).

Amilessí tercenýë, mateřská jména "vhledová", měla významné postavení a v běžném užívání občas nahrazovala - nejen uvnitř rodinného kruhu, ale i vně - otcovské jméno, případně zvolené jméno, ačkoliv otcovské (a zvolené u těch Eldar, kteří měli zvyk *essecilmë*) zůstávalo vždy pravým a prvotním jménem, a byla to nezbytná součást jakéhokoli "plného titulu". Vhledová jména se častěji dávala v raných dobách Eldar; a v těch časech přecházela mnohem častěji do veřejného užívání, protože tehdy bývalo zvykem, že otcovské jméno vybrané pro syna mělo podobu odvozenou od otcova jména (jako *Finwë* a *Curufinwë*) nebo byla patronymická (jako *Finwion*, "syn Finwë"). Otcovské jméno vybrané pro dceru bylo často podobným způsobem odvozeno od jména matky.

Znamé příklady těchto zvyklostí se nalézají v dávných historických záznamech. Tak Finwë, první pán Noldor, pojmenoval svého syna nejprve *Finwion*; ale později, když se jeho vlohy projevíly, změnil jméno na *Curufinwë*. Ale jeho vhledové jméno, které mu dala matka Míriel v hodině jeho zrození, bylo *Fëanáro*, "Ohnivý duch" (4); a pod tímto jménem byl znám všem a je tak nazýván i v historických záznamech. (Říká se, že přijal toto jméno také za své zvolené, na počest své matky, kterou nikdy nespátral.) Elwë, pán Teleri, se proslavil pod svým *anessë* neboli uděleným jménem Sindicollo, "Šedý plášť", a proto byl později v pozměněné podobě v sindarském jazyce zván *Elu Thingol*. *Thingol* byla forma, kterou ho opravdu nejčastěji označovali ostatní; *Elu* nebo *Elu-thingol* přesto zůstalo jeho pravým titulem v jeho vlastním království.

příště: O smrti a oddělení fëa a hondo

Z desátého dílu Historie Středozemě Morgothův prsten
přeložila Daniela Binderová

- Kromě změn v mluvené podobě jazyka, které mohly nastat během dlouhých let jeho užívání; neboť, jak bylo kdesi řečeno, dokonce i jazyky Eldar podléhají změnám.
- Toto *lámatyávě* se považovalo za projev osobnosti, a to za mnohem důležitější než kterýkoli jiný, jako je třeba postava, barva pleti a rysy obličeje.
- Eldar byli přesvědčeni, že kromě činností způsobujících nepříznivé změny nebo zničení jejich těl, může v průběhu let každý z nich rozvíjet a využívat všechny rozmanité vlohy dané jeho rodu, ať už dovednosti nebo znalosti, ač v různém pořadí zájmu a v různé míře. Spolu se změnami "zaměření mysli" neboli *inwisti* se mohla také měnit jejich *lámatyávěr*. Takové změny nebo vývoj ve skutečnosti nastávaly převážně u *neri*, neboť *nissí*, přestože dospívaly dříve, zůstávaly mnohem stálejší a méně toužily po změně. [Podle Eldar byl jediný rys osobnosti, který nepodléhal změně, rozdíl v pohlaví. Proto se domnívali, že tento rys nenáleží pouze tělu (*hondo* > *hröa*), ale také mysli (*inno* > *indo*) rovným dílem; tj. osobě jako celku. Tuto osobu nebo jedince často nazývali *essë* (to jest "jméno"), ale byla též zvána *erdë* neboli jedinečnost. Ti, kdo se vrátili z Mandosu, se proto po smrti svého prvního těla vraceli ke stejnému jménu a ke stejnému pohlaví jako dříve.]
- Ačkoliv tvar *Fëanor*, který se vyskytuje později v beleriandských jazycích, se užíval častěji.

Thorin č.1/96

Bularien

aneb Umíte pojmenovat Bulharsko v řeči elfů?

Petr Strossa

(Shrnutí jedné diskuse na Internetu)

Zdá se, že diskuse na téma Tolkienových jazyků jsou nevyčerpatelným zdrojem nejen zábavy, ale i inspirace k poznávání skutečných jazyků. Vždyť, koneckonců, když JRRT vytvářel své *jazykové světy* (a dal by se obhajovat názor, že veškerou ostatní "realitu" Ardy vymyslel vlastně jen proto, aby měl sám pro sebe dokonalý rámec ke své oblíbené hře na modelování jazykového vývoje!), dělal to vždycky inspirován nějakými novými vlastními poznatky o skutečných jazycích. Proto taky *quenya*, *sindarin* a další elfí dialekty nejsou žádná kulisa k příběhu, ale přímo "zhmotnění lingvistických fenoménů" - a chcete-li tyto fenomény uchopit, uděláte dobře, když se přitom rozhlédnete po *jazykových světech* kolem sebe...

V elektronické diskusní skupině *[TolkLang](#)*, věnované právě Tolkienovým jazykům, se nedávno objevil quenijský pozdrav z Bulharska. Velký znalec *lingvistiky* Ardy Ivan A. Derzhanski v něm použil pro Bulharsko quenijské jméno **Bulgardor**. To se mu povedlo: skoro tři týdny se pak střídaly diskusní příspěvky o tom, zda "Bulgardor" ano či ne a proč a jak jinak...

Už nevím, kdo první z dalších znalců přišel na to, že "Bulgardor" je nesmysl, protože quenijské slovo vůbec nemůže začínat na *b*- ani nemůže mít uprostřed *-lg-*. Vždyť se podívejte (třeba do Thorina č. 4/95), jak se v quenyi používaly tengwar: samostatně *b*, *d* nebo *g* se vůbec nedá napsat! "Nejbližší", co by se napsat dalo, by bylo **Mbulngardor** - ale to se zase nedá vyslovit. Nu což - když tohle nejde vyslovit, elfové by asi použili něco podobného, co vyslovit umí, soudili někteří. Třeba **Mulcardor** nebo **Pulcardor**, ne? Anebo **Vulcardor**? A proč a zač? A lidé začali snášet příklady z jazyků, které znají. Tak jsme se např. dověděli, že finsky se Bulharsko nazývá *Bulgaria* - ale většina Finů to čte "Pulkaria", protože ani *b*, ani *g* (písmena, která se ve finštině vyskytují jen v cizích slovech) jinak vyslovit neumí. Naproti tomu v novořečtině, kde se písmeno *béta* už dávno čte "vita", říkají Bulharsku "Vulgharia". To je ovšem proto, že to slovo mají odedávna, a původně se dost možná četlo trochu jinak. Asi vás překvapí, jak Novořekové naložili s moderním mezinárodním slovem "bomba". V tomto případě přijali způsob psaní, který by - kdyby to bylo původní řecké slovo - vedl ke stejné dnešní výslovnosti: píšou tedy *mpompa* (!) a čtou (světe, div se) "bomba"... Taký Barma se novořecky píše *Mparma* (čti "Barma"). Nepřipomíná vám to něco? Ale Belgie je pro změnu zase *Belgio* (v archaičtějším pravopise *Belgion*, jako analogie k novolatinskému *Belgium*), což se čte "Veljio"!

Novořečtina - jako spisovný jazyk s vlastním písmem a s tradicí sahající do starověku, a skrz tuto tradici se zvláštním vztahem k jiným starověkým jazykům, např. k latině - je v našem problému krásným zdrojem poučení. Vidíme, že pokud by Noldor potřebovali nějak pojmenovat Bulharsko, záleželo by asi na tom, KDY se s tímto pojmem poprvé setkali. David Salo, další velký znalec jazyků Eldar, by si například dovedl představit Noldor píšící v tengwar *Mbulngardor* a čtoucí toto slovo "Bulgardor" - pokud na Bulhary poprvé narazili až někdy v pozdějších věcích. Noldor ve Středozemi, zpravidla ovládající i sindarin, to jistě uměli vyslovit a šlo by pak jen o to, jak v písmu naznačit, že se to tak vyslovovat má. Jiná věc ovšem je (jak dále upozorňuje David Salo), že Noldor si velmi považovali *vznešené řeči* a také toho, že umějí zacházet s jejími pravidly jako skuteční umělci. Proto je dost možné, že by slovo přetvořili tak, aby připomínalo nějaký *praeldarský* zdroj, i kdyby ve skutečnosti žádný takový neexistoval.

A lidé začali uvažovat v duchu Mistrových *Etymologií*: co kdyby už v pradávném jazyce Eldar (v jazyce, kterým mluvili po svém probuzení, dávno předtím, než si ho upravili na jednu stranu na jazyk quenya, na druhou stranu na sindarin) bylo slovo *BULGARO* (= Bulhar)? David i jiní snesli řadu analogií a nakonec dovodili, že nejpravděpodobněji by z toho vzniklo v quenyi *VULYAR* a v sindarinu *BULAR*. Howgh! A zbývá už jen otázka, proč vůbec na konci *-dor*. Např. Jerome Colburn a Anton Sherwood navrhovali raději zakončení *-nor* (podle vzoru *Númenor*). To bylo v quenijských jménech zemí opravdu běžnější, i když existovala i taková (spíše archaická) jako *Valandor*. Ale představte si, doporučuje opět David Salo, že elfové slyšeli od lidí "Bulgaria". (Tak nějak to přece opravdu zní od Bulharů samotných i od jejich severních a západních sousedů - pozn. P.S.) Jaké zakončení pro jméno země by nejspíš použili? David předpokládá, že by celé jméno mohlo znít v quenijské podobě **Vulyarien**, v sindarinské pak **Bularien**, **Bulariend** nebo **Bulariand**. Poslední se mu zvláště zamlouvá, protože připomíná *Beleriand*. Jeho argumentaci nakonec přijal i Ivan Derzhanski, "vynálezce Bulgardoru", s poznámkou, že připomínka Beleriandu je (cituji doslova) "obzvlášť příhodná ve světle faktu, že Beleriand byl zničen ve velké válce a leží nyní hluboko pod vodou :-)"... (*Poznámka P.S.*: Preference mohou být různé. Mně osobně se např. v této chvíli nejvíc líbí varianta BULARIEN, a to proto, že má 8 písmen, takže tak mohu nazvat datový soubor s tímto článkem.)

Celá diskuse o Bulharsku vedla samozřejmě k mnoha odbočkám. Některé z nich, jak to tak bývá, byly už úplně o něčem jiném. Pokud jde o jména zemí, snad by vás také mohlo zajímat, jak diskutující "mezi řeči" vyřešili elfské pojmenování Anglie a Británie. Shemuel A. T. Haldane soudí, že *Británie* (od keltského *prid* - = křída) by se měla quenijsky nazývat *Ninquondion* (od *ninqe* + *ondo* = *bílá skála*). Anders Stenström zase navrhuje sindarinské *Tol Nimfalas* (*Ostrov Bílého pobřeží*). Ovšem nejhodnotnější je asi příspěvek Alberta Monteiro (z Brazílie), který nás s odvoláním na Knihu ztracených pověstí I upozornil, že jméno Anglie (England) netřeba překládat - pochází ve skutečnosti z quenijského *Ingolondë* = *Ingweho přístav* (!!!).

Zřejmě právě popsané diskusní téma mělo velký vliv na paralelní rozvoj jedné obecnější diskusní linie v TolkLangu - o *quenijské fonotaktice* neboli jaké hlásky a jejich spojení se vůbec mohou vyskytnout v quenijských slabikách (velmi potřebné pro každého, kdo by chtěl podobně jako Ivan Derzhanski psát v tomto jazyce o místech či osobách našeho světa). Jakýmiis završením tohoto směru diskuse je pojednání D. Sala *Re: Quenya writing, sounds and tengwar*, úplný přehled všech quenijských kombinací hlásek se správným způsobem jejich zapsání v tengwar. Ale o tom snad někdy jindy.

Pokud jste napojeni na Internet a zajímala by vás diskusní skupina TolkLang, pošlete elektronickou poštou na adresu

tolklang-server@dcs.ed.ac.uk

zprávu s obsahem (nebo nadpisem, funguje oboje):

subscribe Vaše jméno

(Uvádět jméno vlastně ani není povinné, ale jistě mi dáte zapravdu, že to patří ke slušnosti.)

Thorin č.1/96

Runy

R. I. Page

S novým ročníkem Thorina otevíráme také nový seriál o runovém písmu. Dostí podrobně bude pojednáno o vzniku, vývoji a rozšíření run, budou vyloženy rozdíly mezi různými futharky, vysvětleny názvy jednotlivých znaků, popsány nejstarší runové památky a pokusy o jejich rozluštění. Značná pozornost bude věnována runám anglosaským a vikinským a na závěr bude řečeno něco o skandinávských runách na britských ostrovech a v Severní Americe. Seriál byl přepsán, přeložen a zkrácen podle knihy R. I. Page Runes z edice Britského muzea.

1. Runové písmo a těžkosti s ním spojené

Budete-li cestovat po Švédsku, jistě si poděl cest, poblíž říčních brodů či na volných prostranstvích povšimnete vztyčených monolitů s nápisy v poněkud zvláštním hranatém písmu, zkrátka slavných runových kamenů. Navštívíte-li velká muzea a kostely Dánska a Norska, také nepochybně narazíte na více či méně zdobené kameny, kromě nich objevíte i menší památky a nápisy vyryté v tomto písmu. Podobné objekty se nalézají nejen po celé severozápadní Evropě, ale dokonce ještě dále.

Většina z takových zachovalých nápisů pochází ze středověku, ale historie tohoto písma kráčí zpět až k dobám římského impéria. Na pomezí římské říše (a často v nepříliš dobrých vztazích s ní) žila řada barbarských kmenů: Gótové, Vandalové, Lombardané, Frankové, Frísové, Teutoni, Anglové, Saxové, Jutové a Skandinávci. Všechny tyto národy hovořily dialekty germánštiny. Germánštinou rozumíme předchůdce dnešních moderních jazyků, kterými se mluví v Německu, Rakousku, Švýcarsku, některých částech Nizozemska, Norsku, Švédsku, Dánsku a také (i když zde se jazyk vyvíjel také pod vlivem francouzštiny) v Anglii, skotské Nížině a anglicky hovořící Americe. Germánština obsahovala určité charakteristické rysy struktury a výslovnosti, které můžeme vysledovat i u jejích následovníků. Lidé, kteří hovořili germánštinou, měli zřejmě určitý stupeň národního cítění, a proto je zde nadále budeme (s určitou nadsázkou) nazývat Germány.

Obvykle se uvádí, že germánské národy až do příchodu křesťanství písmo neznaly, že je přinesla až církev společně s učením křesťanského Říma a naučila Germány jak číst a psát, tak hřešit a kát se. Tento názor, jakkoli svým způsobem pravdivý, je poněkud zjednodušující. Některé germánské národy používaly svůj vlastní způsob psaní, vlastní neobvyklou abecedu, skládající se z jednotlivých písmen - run. Je známo, že runy se používaly mezi Góty, Dány, Švédy, Nory, Angly, Frísy, Franky a dalšími kmeny centrální Germánie a možná ovlivnily i další národy, aniž by se o tom zachovaly důkazy. Nejstarší s jistotou určené runy pocházejí z archeologických nálezů z druhého století n.l. Písmo pak bylo používáno dále během středověku až do rané moderní doby.

Runy ovšem nebyly určeny k psaní v našem smyslu slova. Staroanglický ekvivalent slovesa (psát", *writan*, znamená (označit, vepsat, vyryt" a slova příbuzná k dnešnímu číst, staroanglické *raedan* a staroseverské *ráða*, znamenají mimo jiné (použít, interpretovat" zapsaný text. Nejstarší germánské představy o psaní a čtení přímo vyžadovaly vyřezávaná písmena. Runové písmo bylo vytvořeno pro vyryvání do dřeva a od této vlastnosti se odvozuje celý jeho charakter.

Komunikace a tvorba záznamů prostřednictvím tohoto písma byla jednoduchá, levná a praktická. Každý germánský muž měl na opasku nůž. Kousek dřeva bylo možno ulomit kdekoliv. A co bylo snadnějšího, než ho oříznout tak, aby vzniklo několik plochých hran, na něž lze vyryt vzkaz? Oč jednodušší je tento postup, než křesťanská metoda, která vyžaduje stáhnout z kůže ovci nebo krávu, kůži usušit a připravit, rozřezat ji na kousky, vyrobit si pero z ptačího brku, připravit inkoust ze solí a žluči nebo ze sazí míšených s lepem a konečně napsat text? Jistě, nevýhodou runového sdělení je jeho omezená délka. Bylo by značně nepraktické psát na dřívka celou knihu a patrně by se vyskytly problémy s jejím skladováním a katalogizací. Ale pro zasilání krátkých vzkazů bylo runové písmo ideální. Pokud jste se při rytí spletli, stačilo chybné písmeno odškrábnout a vepsat nové. A až vzkaz splnil své poslání, posloužil jako tříska na podpal(

Taková runová dřívka se v nejstarších nálezech a v Anglii nevyskytují, neboť dřevo velmi rychle podléhá zkáze, avšak v Bergenu v západním Norsku bylo nalezeno velmi mnoho dřevěných předmětů s runovými značkami z dvanáctého století. Některé jsou značkami majitele, byly použity na balících zboží. Jiné jsou běžnými nápisy, vyjadřujícími náhodné poznámky. Některé jsou nicméně vcelku dlouhými dopisy, například jeden, žádající loď pro službu králi: (Sigurðr Lavarðr zasílá boží a své pozdravení. Král by rád měl tvoji loď. Ohledně vybavení [zde část vzkazu chybí] kopi z ?osmnácti loktů železa, které jsem ti poslal po Johanu Ore. Žádám tě nyní, abys byl v této záležitosti poslušný. Pokud učiníš, oč žádám, slibuji ti za odměnu naše věrné přátelství, nyní i navěky."

Vzhledem k tomu, že runy byly vytvořeny pro vyřezávání do dřeva, postrádají tvary jednotlivých písmen hladké křivky, které by se do zrnitého povrchu nesnadno vyrývaly. Písmena se skládala ze svislých čar, rytých do pravého úhlu vůči žilkování dřeva, a šikmých linií, zřetelně od svislých odlišených. Vodorovné linky, které by mohly splynout s žilkováním, se téměř nevyskytují. Většina run obsahuje vertikální linii (několik run má dvě) plně výšky a několik kratších šikmých čar, občas tvořících trojúhelník, po jedné nebo obou stranách. Několik run nedosahuje plně výšky. Už nejstarší příklady runových nápisů však dokazují, že tvar písmen se různil a že není možné určit standardní podobu germánské runové abecedy. Tabulka č. 1 je přibližnou rekonstrukcí.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
											
f	u	th	a	r	k	g	w	h	n	i	j
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
											
i	p	z	s	t	b	e	m	l	ng	o	d

Tab. 1 Germánský řádek run neboli futhark. Spojitost s písmeny latinky je pouze přibližná. Několik symbolů potřebuje vysvětlení. Runa č. 3, ..., reprezentuje zvuk th jako v anglickém "think". Runa č. 13, ..., je nejistá samohláska podobná i. Runa č. 15 původně zněla jako souhláska z, ale později na severu byla užívána jako palatalizované r, které přepisujeme jako R. Runa č. 22 sloužila patrně pro oba zvuky, které my zapisujeme jako ng: n jako v "sing" a ng jako ve "finger". Dále v runových nápisech symbol j, runa č. 12, vyjadřuje konsonantní y, jako v "year".

Abeceda měla 24 písmen a byla "uspořádána" do určitého pořádku, podle kterého se nazývá *futhark* (podle prvních šesti znaků). Zde je zapsána zleva doprava, ale běžné bylo i psát zprava doleva nebo dokonce v formě tzv. *boustrophedon*, čili každý řádek jiným směrem. Občas jsou dokonce invertována pouze jednotlivá písmena. Povšimněte si, že nejsou známy žádné rozdíly mezi malými a velkými písmeny. Pro přepis kontinentálních a skandinávských textů do latinky se dnes obvykle používá **polotučný** řez.

Naznačil jsem přibližné latinkové ekvivalenty jednotlivých písmen, ale je třeba mít na paměti, že zvuky rané germánštiny nejsou totožné s dnešní angličtinou. Už z letmého pohledu na sadu znaků, které *futhark* používá, je vidět, že se liší od latinské abecedy. Runové písmo má, například, zvláštní znak pro spirantu, kterou zapisujeme dnes dvěma písmeny: *th*. Obsahuje samohlásky, které podle konvence přepisujeme jako *i* a *e* (č. 11 a 19), ale je tu také runa č. 13, která snad odpovídá zvuku mezi *i* a *e*, a kterou zde zapisujeme jako *i*. Runová abeceda také rozlišuje mezi konsonantní skupinou *n* + *g* (č. 10 a č. 7) jako v angl. "ungrateful" a nasální koncovkou (č. 22), kterou my také zapisujeme *ng* (jako v "sing").

Některé tvary runových písmen jsou nepochybně odvozeny z písmen latinky, např. **r**, **i**, **b**. Jiné mohou být adaptacemi jako **f**, **u** (obrácené latinské V), **k** (latinské C), **h**, **s**, **t**, **l** (obrácené latinské L). Další runy jsou však zcela odlišné od svých latinských protějšků: **g**, **w**, **j**, **p**.

Kdy a kde byly vynalezeny, dnes nevíme. Určitá podobnost s latinskou abecedou vedla dřívější badatele k domněnce, že písmo vzniklo mezi Germány, kteří měli blízko k římské říši; že runové písmo vzniklo jako adaptace podstatně prestižnějšího písma latinského pro barbarské účely. Nálezy runami popsaných objektů ve východní Evropě - v Pietroasse v Rumunsku, Dahmsdorfu ve středním Německu a Kowelu v Rusku - ukazují na to, že runy vznikly někde v této oblasti, možná mezi Góty na Dunaji nebo Visle. Tuto domněnku podporuje i fakt, že některé runy jsou podobné jedné nebo druhé řecké abecedě, **b** *beté* a **s** *sigmé*. Ve dvacátých letech našeho století byla vyslovena další hypotéza, založená na podobnosti raného *futharku* a nápisů v alpských údolích jižního Švýcarska a severní Itálie. Vynález run je touto úvahou přisuzován romanizovaným Germánům této oblasti. Ještě později vlivný dánský vědec Erik Moltke vyslovil patriotickou teorii, že runy byly vymyšleny germánskými kmeny v Dánsku, možná v jižním

Utsku, kde Skandinávie měla nejbližší sousedě z Říma. Faktem zůstává, že mnoho z nejranějších nápisů pochází právě z této oblasti a i další objevy z jiných částí Dánska činí tuto teorii jednou z nejzajímavějších. Nicméně celá záležitost zatím zůstává neuzavřená.

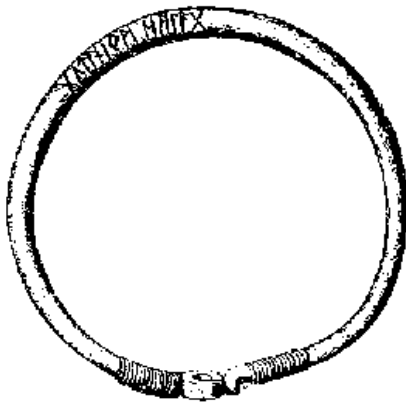
Nejstarší runové nápisy pocházejí patrně z druhého století n.l. Už tyto výrobky ukazují dobré zvládnutí písma a různé druhy záznamových technik, použito je dřevo i kov. Písmo je natolik vyzrálé, že lze předpokládat jeho alespoň stoleté dřívější používání. To by ukazovalo na počátek runového písma shodný zhruba se začátkem křesťanské éry, což je nejprěsnější údaj, ke kterému lze zatím dospět.

Ať už runy vznikly kdekoli a kdykoli, rozšířily se postupně po celém germánském světě. Kolem roku 500 n.l. je nacházíme v Dánsku, Švédsku, Norsku, Anglii, Německu, Polsku, Rusku a Maďarsku. Zaznamenávají různé germánské jazyky a jsou vyřezávané, ražené, vykládané nebo vtačené do kovu, kosti, dřeva a kamene.

Rané nápisy lze jen stěží rozluštit a někdy je nesnadné je vůbec jako runové nápisy rozpoznat. Obvykle jsou krátké, často kratší než tucet znaků. Poněvadž neexistuje žádný standardní *futhark*, je obtížné identifikovat jednotlivá písmena. Není také jisté, kterým směrem je potřeba nápis nebo jednotlivé písmeno číst. Jazyk nápisu je archaický a může obsahovat slova, která vůbec neznáme. Často také chybí dělení na jednotlivá slova. Navíc se vynořuje problém kontextu. Pokud nalezneme text napsaný na broži, sponě, prstenu, jehlici nebo pochvě, musíme se ptát: co by patrně raný Germán napsal na předmět takového druhu? A nemáme, kromě nápisu samotného, nic, co by upřesnily naši úvahu. V případě, že se jedná o jediné slovo, bude odpověď zřejmě osobní jméno - vlastníka, výrobce, dárce nebo někoho takového. Pokud to ovšem není osobní jméno, co dalšího se může objevit?

Uvedme příklad z naší doby, ne tak docela lehkovážný, abychom tento problém ilustrovali. Některé rohožky před koupelnou nesou nápis "koupelna" (bathmat), na některých rohožkách přede dveřmi je napsáno "vítejte" (welcome). Konfrontován s těmito dvěma skutečnostmi (a s dalšími informacemi o jazyce dvacátého století) může začít vědec z daleké budoucnosti začít spekulovat o tom, jaký druh nápisu lze očekávat na kusu tkaniny, která pokrývá podlahu. Bude to spíše sloveso nebo podstatné jméno? Spíše příkaz nebo popis? Slovo každodenního použití (za jaké považují "vítejte") nebo něco zastaralého z formálnějšího jazyka? Není naznačeno žádné dělení slov; jde tedy o jednotlivá slova (*bathmat*, *welcome*) nebo ne (*bath mat*, *wel(l) come*)? A pokud ano, jaký je vztah mezi dvěma elementy každého nápisu?

Taková je povaha otázek, které je nutno si klást nad každým raným nápisem a odpovědi jsou bohužel často značně nejisté. Ukažme si příklad. V roce 1837 byl v Pietroasse v Rumunsku v nálezu velkého pokladu objeven také masivní zlatý nákrčník s runovým textem **gutaniowi hailag**. První část, **gutani**, jasně obsahuje původní název barbarského kmene, pod kterým byli znám Gótové (srovnej latinské *Gutones*). Poslední část, **hailag**, souvisí s dnešním *holy* (svatý), ačkoliv vyjadřuje spíše "nedotknutelný". Ale jaké je spojení mezi těmito dvěma slovy? Co znamenají písmena uprostřed textu? A jaké důsledky to má pro celý význam nápisu? Jeden přijatelný překlad zní "majetek gótského lidu, svatý, nedotknutelný", ale ačkoliv je to řešení věrohodné, nemáme žádnou záruku, že je správné. Pokud ano, dostává se pietroasský poklad do souvislosti s náboženstvím, o kterém jinak nic nevíme.

Náhrdelník z Pietroassy v Rumunsku, překreslený dříve, než byl rozlámán na kousky a runy nenávratně zničeny. Převzato z knihy G. Stephense *The Old-northern runic monuments of Scandinavia and England*.

Tím jsme poněkud osvětlili těžkosti při studiu runových nápisů, jež vedly D. M. Wilsona k formulování prvního zákona runové dynamiky: (Pro každý nápis se objeví nejméně tolik různých interpretací, kolik na něm bude pracovat učenců.) A na této poučce se zdá být alespoň tolik pravdy, aby se runologové cítili nepohodlně.

Další problém představuje otázka: Proč byly runy vymyšleny? K čemu je staří Germáni potřebovali? Objevují se dva druhy odpovědí. Některí odborníci, jejichž názor však dnes považujeme za poněkud zastaralý, se domnívají, že sociální struktura germánského národa byla natolik jednoduchá a jejich politický a obchodní život tak omezený, že žádné písmo pro zaznamenávání údajů, posílání zpráv, označování vlastnictví a další účely nepotřebovali. K těmto potřebám byla v době mluvené kultury dostačující pouhá lidská paměť. Tudíž jediným důvodem pro použití takového typu písma, jakým byly runy, zůstávají úkony náboženské, rituální nebo magické. Mohlo by se zdát, že nápis jako **gutaniowi hailag**, jehož poslední část odpovídá slovu "holy", potvrzuje tuto teorii; navíc některé další záznamy na památkách obsahují skupiny písmen, které mají patrně podobný význam. Některé objekty z rané doby nesou skupinu **alu**, jiné **laukaR**. Tyto sekvence, z nichž první souvisí s ochranou a druhá s plodností, považujeme za magická slova, jejichž působení měnilo předměty, které zdobila, na amulety. Navíc, etymologie slova (runa) (staroanglické *run* znamená "tajemství, záhada") nás také vede k souvislostem s magií a jevy okultními. Tyto skutečnosti podporují názor, že runy byly zásadně nebo alespoň původně magickou či kultovní sadou znaků, že runové nápisy měly (působením síly jejich písma) kouzelné schopnosti, a že místní run - lidé, kteří dovedli tuto abecedu používat - vládli nadpřirozenými schopnostmi nebo byli schopni takové síly použitím run řídit či vyvolat. V představách pozdně středověké Skandinávie bylo používání magických formulí samozřejmostí. Víra, že runy mají kouzelnou moc, přetahovala volnomyšlenkáře i v moderní době (připomeňme teutonický mysticismus raného nacismu ve 30. letech). Dnešek prokazuje vůbec politováníhodný odklon od reality, selského rozumu a praktičnosti k světům fantazie a zájem o runy je součástí tohoto trendu. Pro moderního autora je jistě možné vidět hodnotu run "v duchovním dneška" a popsat je jako "zrcadlo magičnosti našeho neznámého já" a "nástroj k proniknutí do naší vlastní moudrosti".

Z pohledu mnoha runologů je však tento přístup k runám zastaralý a nesmyslný. Řada vynikajících skandinávských odborníků zastává nyní názor, že germánské národy používaly runové písmo jako by užívaly kterékoliv jiné (kdyby je znaly), pro praktické každodenní účely. Pokud chtěli zaznamenat nějaký náboženský či magický text, použili samozřejmě runy také, stejně jako by kouzelník dnešní použil pro své zápisy latinu; to ovšem nedeklaruje runy jako magické písmo.

O mistrech run samotných nevíme téměř nic. Nevíme, jak byla znalost run rozšířena mezi lidmi, ani jaké bylo postavení těch, kteří jim rozuměli. Nevíme, kde se mistr run učil, ani za jakých okolností byl zaměstnáván. A jaký byl jeho vztah k vytvářenému textu? Skládal jeho znění sám, nebo jednoduše převedl do run text, který mu připravil zadavatel práce? Nevíme, kolik práce mu nápis zabral, kolik nápisů mohl během života připravit. Nedávno belgický runolog René Deloréz sloučil tyto naše neznalosti a formuloval zajímavou úvahu: Pokud, říká, by v celém germánském světě existovalo jen deset mistrů run, kteří by pracovali ve stejné době a každý z nich vyryl deset nápisů ročně, vzniklo by mezi lety 100 až 400 n.l. kolem 40 000 nápisů. Známe jich asi osmdesát. Delorézovy výpočty jsou samozřejmě pouhé nepřesné spekulace, ale nezdají se být přehnané. Do dnešní doby přežil jen zlomek z původního množství runových nápisů a nemůžeme si být ani jisti, že je to vzorek reprezentativní. Běžný typ nápisů, zaznamenaných na dřevě, kosti či jiných materiálech podléhajících zkáze jí podlehl. Na nápisy na kovech, především na železe, působí koroze; i pokud se zachovaly mohou být nečitelné. Nápisy na dráhových kovech, stříbře a zvláště zlatě se často zachovaly výborně, ačkoliv takové předměty jsou náchylné k roztavení kvůli jejich finanční hodnotě; ovšem texty na těchto předmětech přísluší k bohaté skupině společnosti a mohou být pro běžné použití run netypické. Nápisy v kameni jsou do roku 400 neobvyklé (možná spíše nedochované). Zkrátka v raných dobách použití run se pohybujeme v temnotě. Navzdory tomu existuje malá ale důležitá kolekce starých runových textů, kterým je natolik rozumět, aby byly jedinečným vodítkem pro prvotní formy mnoha archaických germánských jazyků.

Runy byly používány po mnoho století a v mnoha zemích. Na své cestě časem a prostorem se znaky samozřejmě měnily. Objevovaly se lokální odlišnosti, které často slouží k určení místa původu. Malá runa **k**, <, se protáhla na plnou výšku, ale různými způsoby. Na severu se z ní stala ..., na jihu a západě Východní a severní **h** mělo jedinou prostřední linku ..., na západě dvě V oblastech osídlených Anglosasy a Frisy byly vynalezena nová písmena a **futhark** se rozšířil na dvacet osm i více znaků. Naproti tomu ve Skandinávii místní run snížil počet znaků z dvaceti čtyř na šestnáct, navzdory obtížím, které to přineslo při reprezentaci některých zvuků. Formy mnoha norských run se značně pozměnily a v jednotlivých částech Skandinávie vznikly i lokální odchylky. V důsledku toho např. vikinské runy vypadají úplně jinak než soudobé runy anglosaské; vikinské nápisy lze rozeznat od anglických na první pohled, navzdory tomu, že nerozumíte jedinému slovu z jejich jazyků.

Při úvahách o runách tedy nemůžeme brát v potaz jedinou sadu písmen ani jediný jazyk. Je potřeba umět rozpoznat sadu příbuzných písem, která byla široce používána pro nejrůznější jazyky a účely. Celkový počet známých runových nápisů se pohybuje kolem 5000, z toho většina se nachází ve Švédsku, jak si může povšimnout kdokoli, kdo bude cestovat přes oblast runových kamenů v Upplandu. Norsko má 1000 nápisů, Dánsko asi 700; Island kolem šedesáti, všechny relativně mladé, a známe také runové nápisy z Grónska a Faerských ostrovů. Vzhledem k této převaze skandinávských textů jsou runy všeobecně považovány za severskou záležitost, obzvláště když řada mimoskandinávských nápisů na ostrově Manu, Orknejích, Shetlandách, v Irsku a na západních ostrovech jsou dílem výbojných vikingů. Mimo severské oblasti jsou nápisy poměrně řídké, přesto však například anglosaská Anglie má, mimo několika mincí s runovými texty, asi 70 popsaných objektů; Německo šedesát, Frísko kolem šestnácti a další runy lze nalézt i jinde.

Runy mimo Skandinávii jsou poměrně rané. V Anglii písmo zmizelo, vytlačeno Římany, asi v jedenáctém století, v Německu a přilehlých oblastech ještě dříve. Naproti tomu ve Skandinávii a jejích koloniích se runy udržely až do středověku a dokonce, ovšem v omezeném množství a pro starožitné účely, až do moderní doby. Tyto pozdní runy považujeme ovšem za podstatně méně zajímavé, neboť o jazycích a sociálních poměrech, které zaznamenávají, máme mnoho jiných údajů. Mnohem důležitější jsou pro jazykovědce a historiky runy rané, neboť ty hovoří o dobách, o kterých jinak nevíme téměř nic.

Thorin č.1/96

Krrollra Gwagwa

Das krrollische Wissen und Wesen – Krrollologie

Zuguth Uuhra

Úvod do studia

"Hu gaharr gwu Krrollra Gwagwa u gwu zuguth ouglug u zuguth ouglug u zuguth ouglug."
"Věnuji se krrollolologii, abych mohl ještě víc hodovat, pít a obcovat se ženami."
(Ra, mýtický zakladatel krrollolologie (1))

Ptát se, co je to krrollolologie, je jako ptát se, co jsme my, ba mnohem víc: kdo, proč, odkud, kam a za kolik jsme my, protože, jak praví jedna z prastarých krrollích Vznešených pravd (*Almarra Almarr*), předávaných ústně z otce na syna vždy při tradičním každoročním opékání hobitů, *"Krrollra Gwagwa rr"*, neboli "Esenci, předurčením a výsostným posláním krrollolologie je ontologicky zakořeněné pnutí k transcendentnu." (Překlady se různí.) Krrollolologie se započala studiem krrollího jazyka jako nutného prostředku nedorozumění, a postupně se, podobna něžnému poupátku, rozpučela především do těchto oblastí života krrollů: krrollí lékařství (hlavně chirurgie), literatura, ekonomika, náboženství, filosofie, světonázor, učená hádání, sociální život, humor, zvyky, hry, pohřbívání (mrtvých a živých), kuchyně, manželství, boj, smrt, maso, nadávky, hostiny, divadlo, poezie, hudba, svaté obrázky. Byly vybrány tři oficiální krrollolologické jazyky: krrollština a němčina jako jazyky nejduchovnější, a čeština, abychom si rozuměli. K samotnému slovu *krrollolologie* bych nanesl ještě tolik, že je zajímavým dokladem jednoho z pravidel krrollí slovo tvorby: následuje-li v krrollštině ve složeném slově po domácím morfému (2) (v tomto případě *Krrollo-*) morfém řecký (v tomto případě *-logie*), pak se první slabika řeckého morfému zdvojuje. Proto *krrollolologie*, a nikoli pouze *krrollologie*. (Toto pravidlo nemá příliš široké uplatnění.)

Už bych snad tento úvod radši zakončil, ale maně mě napadá, že jsem zatím ani slůvka neutrousil o tom, kdo či co je vlastně středem zájmu krrollolologie. Co je to krroll, tak se musíme tázat, a opět je to pokladnice krrollího mudrosloví, která se pro nás nezištně otevírá, aby vyvrhla svůj neodhadnutelný obsah. *"Hu huwrryll krroll, rru rruwrryll krroll, wgu wguwrryll krroll,"* praví se odedávna, "Každý sám sobě krrollem." A tak až vám budeme vykládat, že krrollové jsou velcí, ohyzdní, hloupí a veselí, že jsou vybaveni ultrasluchem, že jejich oblíbená hra je *zajíček ve svém shluggdurru*, a tak dále, tak nám věřte, ale i nevěřte, přesně podle zásad krrollí dialektiky (*Gwagwa*). (Jiným jejím příkladem je další z krrollích Vznešených Pravd: *"Rru za rrtharrtha u wgu nwrra u zanwrra – rru nwrrag wgu,"* "Nevíš-li, jestli je to přítel nebo nepřítel, zabij ho."). Věřte nám i nevěřte, a hledejte v sobě svého krrolla.

"Krroll bwuz zuguth zuguth zuguth zuguth ouglug u zangwe ngwe zangwe zuguth zuguth-zob."
"Krroll je na světě rád, i když třeba ne dlouho."

Jazyk

"Hu rrtharrtha gwagwa "gwagwa" u hu rrwg'g'brr."
"Když slyším slovo 'filologie', jsem popuzen."

(krrollí náčelník Gabrrah těsně před masakrem v kam?blíž?ské univerzitní knihovně, mezi krrollly známým spíš jako Almarra Zuguthngam – Velká hostina)

Jak již bylo řečeno, krrollština je spolu s němčinou nejduchovnější ze všech jazyků. Pro ty, kdo se rádi nimrají v důkazech, uvedu jeden zjevný: němčina má pro každý myslitelný metafyzický pojem zvláštní slovo, v krrollštině se pak jakýkoli metafyzický pojem vyjádří slovem *rr*. Je nad zuguthchyklashfgazbla jasnější, že v žádném jiném jazyce takovou obdivuhodnou pružnost, a přitom pevnost, takovou až připitomělou věrnost vlastním zásadám spojenou s nejohavnějším oportunismem, takovou zjemnělost a krásu a surovost a barbarství, takové všechno ve všem, část k části až do úplného vyčerpání a nikdo z toho stejně není moudrý, nenajdeme.

Kdyby krrollové nevěděli naprosto jistě, že na celém světě jsou dokonalí jen oni (Při této příležitosti se seznámme s dalším významným rysem krrollštiny. Je jím nekonečné stupňování přídavných jmen pomocí číslovky *zuguth* "mnoho". Takováto pevná vědomost o pravdě se tedy krrollsky řekne *zuguth zuguth zuguth zuguth zuguth zuguth zuguth*... no, nebudu vás unavovat), jistě by považovali i svůj jazyk za vtělení dokonalosti.

Kohokoli, kdo započne se studiem krrollštiny, udiví, omráčí a někdy i rozpláče její hloubka a rozmach. Krrollština totiž svým charakterem přesvědčivě obžalovává naši absurdně zúženou představu o jazyce – mám na mysli onen politováníhodný a bohužel značně rozšířený názor, že jazyk je pouhým dorozumivacím prostředkem (každý filolog ví, že je to nesmysl). Pružnost a potence krrollštiny je naproti tomu taková, že umožňuje každému svému mluvčímu, aby si vytvořil krrollštinu vlastní, zcela specifickou, ostatním krrollštinám k nerozeznání nepodobnou a ostatním mluvčím jazyka naprosto nesrozumitelnou.

Neskonalá pružnost krrollštiny se projevuje přímo v její struktuře. Vezměme si například takové slovo *u*. Nepatrné slovíčko, řeknete si, možná, že byste si ho třeba ani nepovšimli (určitě ne v dokumentu psaném krrollím písmem, ale k tomu se někdy dostaneme). Takové nepatrné slovíčko, řeknete si, jenže ono může znamenat *a, anebo, ačkoli, ale, že, a že ne!, právě když, jestliže, alébrž, nýbrž, protože, proto, proč, pro slepíci kvoč, nicméně, nebo, tak, nebo tak, tak nebo tak, a tak, ach tak, už to bude, tudíž, totiž, totiž* i mnoho jiných, alespoň zčásti odhadnutelných slov. Jedno z mnoha jiných slov, která takto svou jsoucností radostně do světa hlásají zvěst o kráse krrollštiny, je *gwagwa*, český "feč, jazyk, písmo, výslovnost, nápis, kniha, listina, kronika, pravopis, sémantika, syntax, morfologie, filologie, báseň, hádanka, slovo, žertovně blábol."

Další skupina slov, která z ubohých badatelů (ovšem kromě Němců) vymyláti poslední zbytek hrdosti na jejich mateřštinu, se odborně nazývá "slova pocházející z krrollštiny, která nelze přeložit vůbec, a když už náhodou ano, tak několika slovy nebo úplně blbě" (krrollsky se jim říká *krrollra almarra u chyklashra chyklashra*). U těchto slov němčina opět dokládá svou nadřazenost, vystačí si totiž při překladu s jediným slovem o délce devět až třináct slabik.

Uvedu několik příkladů. První bude vždy slovo z krrollštiny, potom úplně blbý překlad a nakonec několikaslovný překlad:

farsh – nerudný člověk, který kazí zábavu (např. nenechá se vyprovokovat k boji),
zbuchrr – moula – obzvláště nešikovný krroll válečník začátečník, který při prvním bojovém výcviku uchopil kyj za opačnou stranu a pobodal si ruce,
cheptesh – odmíouvat – když kdokoli, o kom si krroll myslí, že je mu podřízený, dělá cokoli, co se krrollovi nelíbí,
shoshong – lakomec – člověk, kterého chtěl krroll oloupit, ale který se ubránil,
fekyytte – oduševnělý – člověk, který svým jednáním (byť nevědomky) krrollovi prospěl (např. nechal se okrást),
choporr – pokrytec – bohatý člověk, který má své bohatství bezpečně ukryto, místo aby jej neustále nosil u sebe,
hu rrwg'g'bbr – jsem popuzen – krroll už nemá k tématu diskuse co říci a vytahuje kyj,
hummourr – humor – krrollí humor: schválnosti a nechutnosti

Posledním prvkem krrollštiny, který bych rád doporučil vaší pozornosti, jsou *nepodstatná jména*. Věc se má tak: krroll je od přírody bytost poněkud násilnická a bujará, učeností a vybroušenou rétorikou spíše pohrdající. Ostatně:

"Rrtharrtha nwymra u yrr knall."
("Co nezmůže rozum, napraví kyj.")

Tak vidíte. Není potom divu, že takový krrollí mluvčí se ve svém projevu často zadrhne. Tedy, zadrhnul by, nebýt nepodstatných jmen. Nepodstatným jménem je jakékoli slovo nebo slovní spojení, které nemá žádný smysl (například *mdass bwu huwrryll mdass* – "optika našeho pohledu"). Nepodstatná jména slouží k tomu, aby krroll, který

zrovna nemá co říct, je mohl odříkávat a zabránit tak ostatním krollům, aby řečnili místo něj. Mezitím si řečník v klidu uspořádá a připraví další myšlenky (jsou-li jaké).

Jako příklad užití nepodstatného jména bych uvedl jednu větu z novoročního přání, které kdysi poslal jeden z pachatelů celé téhle záležitosti s krollštinou jedné spřízněné duši: "Zuguth zuguthzob rrrrarru zuguthguth zuzuguth c'hell."

Slibované a toužebně očekávané nepodstatné jméno je *rrrrarru*. Toto slovo nemá žádný smysl. (Všechna ostatní slova ve větě smysl mají.)

Na závěr si dovolím přednést jednu další z krollích Vznesených Pravd, které nám stále mají co říct, i když je nikdo neposlouchá:

"Zuguth zanwrra zuguth rrtha u za zukwell rrtharrtha."
"Lepší je mnoho mluvit než málo poslouchat."

Existoval prý kroll (jmenoval se, tuším, Ra), který se moudrosti svých otců držel vskutku vzorně. Za celý svůj pohnutý a neobyčejně krátký život totiž nikdy nepustil nikoho ke slovu, a to proto, že neustále opakoval tuto větu: "My, co se utápíme v planých žvástech, se máme opravdu hodně co učit."

Některé užitečné krollí výrazy

almarr: nádhera, sláva, vítězství/ vyhrát, dobrota
almarra: nádherný, slavný, vítězný
glogw: pít, chlast
grrllom: jíst, jídlo, chutnat
grrwach: chrochtat při jídle – tj. dávat najevo spokojenost. Kdo je při jídle zticha, je považován za nevychovence.
grrwachra: ten, kdo chrochtá; správný chlap
gwrrist: zničit, rozmlátit, dobyt hu: já, my
hurr: síla
hurra: silný
chyklash: bláznit, blouznit, šílenství, sen
chyklashra: podivín, blázen, cizinec, vědec, čaroděj, básník, malíř, zamilovaný kroll.../podivné, nepochopitelné, nevysvětlitelné
kloll: nekroll
kpwylyed: hluchoněmý (patrně výpůjčka)
kroll: kroll
krollra: krollovost – cokoliv, co je atributem "pravého krollího života"
ngah: maso, jídlo
ngwe: ano
nwrra: nepřítel, špatný
nwrrag: smrt, zemřít, zabít
Nwrrag!: Hurá!
ogga: kdo, co, koho, čeho, komu, čemu..., kde, kam, kdy, jak, proč..., proneseno výhružným tónem může znamenat "No a co?"
ouglug: příjemný, milý, potěšující, prospěšný
ouglug-uhuh: znásilnit
rru: ty, vy
rrwa: boj, bojovat (pokřik)
tarr: něco, co nevypadá jako nic, co kroll zná
uh: hekat, sténat, vzdychat...
uhuh: souložit, soulož
uhuhra:
1) silně potentní kroll
2) mužský pohlavní orgán
3) (mezi krollly) lichotka
wgu: on, ona, ono, oni, ony, ona, ten, ta, to, ti, ty, ta, též obdoba vazby "there is"
yrr: velký kyj
za: ne
zanwrra: přítel (kroll), dobrý
zanwrrag: život
zuguth: hodně, mnoho
zukwell: málo, jeden

Poznámka k výslovnosti: Sh je š a ch je ch, ale každému je to jedno.

Krollra Gwagwa je novou rubrikou Thorina. Bude vycházet v každém čísle až do vyčerpání tématu, pokud redakce do týdne od vyjití tohoto čísla neobdrží ostrou protestní notu podepsanou dvoutřetinovou (ústavní) většinou členů Společnosti.

Děkujeme autorům hry *Dračí doupe* za inspiraci.

Almarra Uhuhra, Dolyr Uhuhra, Šopák Uhuhra

(Čestný titul Uhuhra je vyhrazen pro každého, koho vezmeme mezi sebe. Překládá se jako Badatel.)

1. Všichni mýtičtí krollové se jmenují Ra
2. O tom, co je to morfém, si můžeme vyprávět zase jindy. Krollsky se morfém řekne *zukwell-gwagwa*

Thorin č.1/96

Svět jako příběh

Myšlenky k myšlenkám G.K. Chestertona, J.R.R. Tolkiena a Zdeňka Neubauera

Daniel Soukup

"Vidíš stromy, a "stromy" říkáš jim,
(vždyť strom je "strom" a růst je "rašení")
jdeš zvolna, krokem vážným nadmíru
po jednom z mnoha glóbů vesmíru,
je hvězdou hvězda, jen nějaký míč
v zajetí vzorců matematických
a kolem chladné nic, kde atomy
jsou sudbou každé chvíle vražděny." (1)

Takto oslovuje v Tolkienově básni Mythopoeia Filomythos ("milovník mýtů") Misomytha ("odpůrce mýtů") a my, přes veškerou hořkou ohnivost jeho slov, jsme spíše nakloněni dát zapravdu jeho protivníkovi. Vždyť čím jiným by měla být hvězda než hvězdou? Čím jiným je Země než jednou z nesčetných planet nekonečného vesmíru? Kde ještě v rozumově uchopeném světě je místo pro příběhy a pro poetické představy?

Nevím, zda na tyto otázky uspokojivě odpovím, a ani to vlastně v tomto esejí není mým cílem. Půjde mi spíše o to, abych několika neškolenými tahy načrtl rysy postoje ke zkušenosti a ke skutečnosti, který se nazývá mytický či mytopoetický - postoj, který chápe jak náš život, tak celý svět jako příběh.

Aby mi bylo porozuměno, chci hned na počátku zdůraznit, že v tomto esejí se nebudu zabírat "mytopoetickou školou" ani "mytopoetickým systémem", protože, pokud je mi známo, žádná taková škola ani žádný takový systém ne-existuje. (Je dokonce dobře možné, že ti, jejichž myšlenky tu s odvážnou libovůlí spojuji, by s mnoha mými postupy zásadně nesouhlasili.) Životy těch, kdo přistupují ke světu jako k příběhu, mají totiž tu podivuhodnou vlastnost, že samy bývají strhujícími příběhy. Proto pak i svou filozofii podávají spíše jako vyprávění než jako systém, jako třeba G. K. Chesterton ve své Ortodoxii.

Rád přiznávám, že podobným způsobem jsem postupoval při přípravě na tento esej (přípravě, která v širším smyslu probíhala asi pět let, od mého prvního setkání s Tolkienovým Pánem prstenů): nesbíral jsem systematicky podněty, poznatky a poznámky (což vlastně v tomto případě ani nebylo možné, vzhledem k tomu, že, jak jsem již uvedl, ucelený "myto-poetický systém" neexistuje), ale prostě jsem se nechal vést svým příběhem.

Rozhodně bych se však ohradil proti výtce, že takovýto přístup povede k na-hodilosti a nekonzistenci. Naopak, považuji ho za velmi ucelený a zákonitý, ovšem ve smyslu narativní logiky:

"Příběh nelze vysvětlit, jelikož nelze odhlédnout od jeho časovosti - tím by se vytratil jeho smysl. Příběhu však lze porozumět pomocí vyprávění. A přestože vyprávění není racionální výklad, má nicméně svá pravidla, svůj řád, svou 'narativní logiku'." (2)

K výrazu "narativní logika" se ještě v pravý čas vrátím, nyní však již přistoupím k naplňování vlastního obsahu tohoto eseye - k náčrtu mytopoetického pohledu na svět.

Odkud mám přistoupit? Všichni víme, že každý dobrý příběh začíná na začátku. Kde však najít začátek u mýtu jako takového?

I ten, kdo pevně věří, že pohádky by měly číst jen děti (a snad ani ony raději ne), bude asi souhlasit, že to, co nám pohádky a podobná vyprávění poskytují především, je úžas. Každý soudný člověk užasne, když uslyší, že Popelka rozlouskla oříšek a našla vevnitř plesové šaty (alespoň když to uslyší poprvé), vždyť to je zázrak. A užasl by ještě víc, kdyby se něco takového přihodilo přímo jemu.

Ale opravdu se nám něco takového nestává?

Zvykli jsme si brát přírodu jako samozřejmost, nutnost podřízenou neměnným zákonům. Poslechněme si však, co o tom říká pan Chesterton:

"Jsou určité následnosti, které jsou v pravém slova smyslu nutné. Jestliže zlé sestry jsou starší než Popelka, pak je (v pevném a strašném slova smyslu) nutné, že Popelka je mladší než zlé sestry. Jestliže Kuba je mlynářův syn, pak mlynář je Kubův otec. Chladný rozum to přikazuje ze svého přísného trůnu, a my se podřizujeme.

Všiml jsem si však, že učení muži v brýlích mluví o skutečných věcech, které se stávají -jako svítání, smrt a podobně -jako kdyby ony byly racionální a nevyhnutelné. Mluvili, jako by fakt, že stromy dávají ovoce, byl tak nutný, jako fakt, že dva stromy a jeden strom dělají tři. Jenže on není. V těchto faktech ohromný rozdíl, když je vystavíme zkoušce říše pohádek, zkoušce představivosti. Nemůžete si představit, že by dvě a jedna nedělaly tři. Ale můžete si snadno představit, že by na stromech rostlo něco jiného než ovoce, třeba zlaté svícny nebo tygři visící za ocas." (3)

A jinde:

"Vědec říká: 'Uřízněte stopku a jablko spadne,' ale říká to klidně, jako by jedna představa přímo vedla ke druhé. Čarodějnice v pohádce říká: 'Zaduj na roh a obrův hrad se zřítí,' ale neříká to tak, jako by následek zjevně vyplýval z příčiny. Jistě už takto poradila mnoha hrdinům a viděla mnoho hradů se zřítit, ale neztrácí ani úžas, ani rozum. Neláme si hlavu, aby objevila nutný mentální vztah mezi rohem a padajícím hradem. Ale vědci si hlavy lámou, až vymyslí nutný mentální vztah mezi jablkem padajícím ze stromu a jablkem dopadajícím na zem." (3)

Zřetelně před námi vystupuje další rys narativní logiky: *to, co je představitelné, je i možné*. Neexistují žádné zákony, které by omezovaly bohatství dějů, které *mohou* nastat, a bohatství věcí, které *mohou* vzniknout. Podle Neubauera se dobrý příběh pozná mimo jiné tak, že "v každém jeho okamžiku si můžeme představit, že by mohl vypadat jinak, a jak." (4)

Vím, že mnohým je tato myšlenka cizí. Není mým úmyslem ji široce kriticky rozebírat, chtěl bych jen poukázat na to, že takový nebo podobný přístup vedl i ve vědě k převratným objevům. Třeba ke slavnému objevu benzenového jádra přispěl sen plný hadů, z nichž každý byl zakousnut do svého ocasu. Tento sen přišel jako zázračné osvětlení, protože benzenové jádro je navzdory všem tehdejšími předpokladům cyklické. Bylo tedy třeba si strukturu benzenu nejdřív představit - i když tato představa působila šíleně - a až potom bylo možno ji poznat a pochopit.

Tento postoj, pokud ho dovedeme do důsledků - a my chceme být důslední - zásadně změní naše vnímání světa. Jelikož si můžeme představit, že by voda tekla směrem vzhůru, nebo že by Slunce bylo modré, znamená to, že to skutečně možné je. Vesmír tak není bezchybně fungující stroj, ale strhující příběh, "divoké, podivuhodné a krásné místo, které by mohlo vypadat jinak." [3] To, že se mnoho dějů neustále opakuje a mnoho věcí a bytostí se navzájem podobá, záhadu nevysvětluje; naopak. To, že jeden slon má chobot, říká Chesterton, je podivné. Ale že ho mají všichni, to už vypadá jako spiknutí. Stejně tak, říká Chesterton, je pochybený předpoklad, že neustálé opakování dějů ve vesmíru dokazuje, že vesmír je mrtvá hmota. Naopak: je možné, že to dokládá nadmíru života v něm. Neboť ten, kdo se unaví, změní činnost, ne ten, kdo je stále plný života. To vidíme třeba v dětských hrách, které se opakují (pro dospělého) až do úmoru.

S tímto pocitem úžasu, pocitem, jenž intuitivně chápe svět jako zázrak a magii, je pro Chestertona zcela přirozeně spojen pocit vděčnosti, vděčnosti nad tím, že se věci mají tak, jak se mají. "Děti jsou vděčné, když jim Mikuláš naděluje do ponožek hračky a sladkosti. Jak jsem mohl nebýt vděčný, když mi nadělal do ponožek dvě zázračné nohy?" (3) Z tohoto pocitu vyvozuje své "pravidlo podmíněné radosti": "Můžeš bydlet v paláci ze zlata a safírů, jen když neproneseš slovo 'kráva'." Za všechnu nádhru a záračnost světa se musíme odvděčit tím, že se podřídíme omezením, která jsou sice v porovnání s dary, jichž se nám dostává, nepatrná, ale přesto jsou nepochopitelná. Chesterton je připraven kdykoli se vzbouřit proti špatným zákonům, ale necítí, že by se měl bouřit proti nějakému zákonu jen proto, že je nepochopitelný. "To, že muž má mít

jen jednu ženu, je malá cena za byť jen spatření ženy." (3)

Chesterton ovšem neprobírá původ těchto omezení. Jako nám v pohádce může něco přikázat buď opravdová víla, nebo víla falešná, tak i v našem světě přece musí existovat nepochopitelné příkazy, které jsou zbytečné či dokonce špatné. Otázkou, jak je rozpoznat, se Chesterton nezabývá.

Na to, abychom mohli vyprávět příběh, potřebujeme dar řeči. Je tedy zřejmé, že jazyk bude v mýtickém chápání světa hrát důležitou roli.

A skutečně - největší potíž s těmi, kdo nazírají svět jako příběh, je ta, že před mnohým rozumovým argumentem uklouznou tajemnou pěšinkou poetického jazyka. Jenže právě tady je skryt osten smyslu. Tito lidé (mezi něž počítám i sám sebe) nenazírají jazyk jako něco vytrženého z kontextu, samostatnou skutečnost nebo odskutečněný, neosobní prostředek nezaujatého popisu nebo pojmově přesné komunikace. Pro ně - pro nás - jazyk žije. Úplně chápu, že astronomovi omezenému na jeho obor přijde pošetilá a dětinská mluvit o hvězdách jako o "živoucím stříbre". Jenže mně spíš přijde pošetilá o nich takto nemluvit.

Dnes většinou přistupujeme k jazyku jako ke kladivu, kterým tlučeme, jak se nám zlíbí - padni, kam padni. Staří však brali jazyk jako tajemný, podivuhodný nástroj, snad i nadaný záračnými schopnostmi, který zdědili od svých předků, a podle toho s ním zacházeli. Zdá se mi, že v hlavním proudu západní filozofie posledních staletí došlo k velkému rozchodu obsahu a formy, myšlenky a slova, kdy filozofie dala výhost filo-logii, pěstování lásky k logu. Možná, že mytopoetický přístup by mohl tuto jednotu obnovit.

Příběh, na rozdíl od dogmat a teorií všeho druhu, je výsostně diachronní, je čiré plynutí. Na příběhu není nic synchronního, nic, co by bylo možno srovnávat a zkoumat v jednom jediném bodě v čase. Příběh je tedy jednak neopakovatelný, jednak zcela pomíjivý - "velké věci nezanechávají architektonických stop." (4) Vyprávění není výklad a snahou vyprávěče není vyložit svět, učinit jej zjevným. Naproti tomu věda jako svou pracovní metodu předstírá stálost a danost skutečnosti: ač se vědecká paradigmatata stále mění a vyvíjejí, každé z nich se tváří jako celistvý, uzavřený výklad světa. Naproti tomu v mýtu ani tolik nejde o podchycení zákonů univerza či o pevné vytýčení etických nebo jakýchkoli jiných zásad. Člověk spíš má brát příběh svého života jako cestu či koleje, mít v něj důvěru a věřit, že jej tam (ať už to je kde-koli) dovede.

Že tato myšlenka je možná prastará, ukazuje následující postřeh svámího Vivekánandy (bohužel jsem opomněl zapsat si pramen):

"Buddha je jediný prorok, který řekl: 'Nezajímají mě všechny vaše teorie o Bohu. K čemu jsou diskuse o všech těch rafinovaných doktrínách o pravdě? Konejte dobro a buďte dobří. To vás dovede ke svobodě a k pravdě, ať už je to cokoli.'"

Přesto, že snad o to ani neusiluje, je ale narativní logika obecně platná, zatímco čistě synchronní přístup obhlédne vždy jen ten který bod v čase, jakousi myšlenou (ne skutečnou) nehybnost, a je tak vlastně odvozený a umělý. Ale skutečné poznání získáváme jen z příběhů - ve zvláštním poznáváme obecné. Každý obecný poznatek se zrcadlí ve všech (dobrých) příbězích. Tak například pomíjivost všeho pozemského poznáme z historické geologie stejně jako z dějin umění.

Napsal jsem, že příběh je neopakovatelný, což je a není pravda: příběh se opakuje, neboť dobrý příběh se vypráví stále znovu. Křesťanství se právě tehdy odtrhlo od svých kořenů, když začalo dogmaticky trvat na přísně lineární představě času. Věda se odcizila, když začala prosazovat pokrok jako ideál, nepozorujíc, že opisuje kruh. Nikoli ovšem bludný kruh, ale kruh, který je přirozeným řádem vesmíru, kruh života. Nebo, spíše než kruh, spirálu či řeku: vše se stále vrací, a přece se nic neopakuje: tolik lidí již přede mnou studovalo dějiny filozofie, a přece je jejich studium pro mě objevem a dobrodružstvím. "To, co se děje nyní, mění minulé, mění jeho smysl - protože vše, co se až doposud stalo, vedlo právě k tomuto okamžiku." (4) Svět je tedy hra archetypů, jež zůstávajíce totožné, vracejí se v nekonečných proměnách. To je odpověď na otázku, zda pohádky a mýty jsou skutečné - ano. "To královské a rytířské, princezny a hrdinové jsou archetypy - jsou v nás. Probouzejme je v sobě." (4)

Tím jsem se dostal možná k hlavnímu bodu kritiky mytopoetického postoje: lidé často pociťují, že tento postoj není přece jen "skutečný", že je založen na "vymýšlení". Toto je vskutku nejobtížnější pochopitelný rys mýtického porozumění skutečnosti. Nejvýstižněji ho asi vyjádřil Zdeněk Neubauer: "Hranice mezi skutečným a neskutečným - existuje-li - nevede mezi vymyšleným a tím, co se skutečně stalo." (4)

Není cílem tohoto eseje soustavně se zabírat kritikou myto-poetic-kého postoje, a proto i k této námitce se vyjádřím vlastně jen krátkou poznámkou: Lidé věří, že rozdíl mezi "historií" a "mytologií" je ten, že "histo-rie" je skutečnější v tom smyslu, že je "skutečná" - skutečně se udála. Ale o čí skutečnější je dnes Vilém Dobytel než král Artuš? Vliv na přítomnost mají rozhodně oba.

I tak se však může stále neodbytně zdát, že tento postoj je přese všechno poněkud dětinský. Nepopírám. Začal jsem tento esej u úžasu, a u úžasu také skončím: mýtický pohled na svět je totiž pohled neodvozený, podobný třeba užaslému pohledu novorozence. Kdykoli spatříme hvězdnou oblohu nebo chrám nebo strom, můžeme si jej osvěžit. Bez určité (zdravé?) míry dětinskosti se tu asi neobejdeme.

*"... nevidí hvězdy ten, kdo je nevidí ponejprv
stvořené z živoucího stříbra, jež náhle vzplálo
jako květy pod prastarou písní..." (2)*
x

Literatura

1. J.R.R: Tolkien: Tree and Leaf incl. the poem Mythopoeia, Grafton, Londýn, 1992
2. Zdeněk Neubauer: Přímluvce postmoderny, Hrnčířství a nakladatelství Michal Jůza a Eva Jůzová, Praha, 1994
3. Gilbert Keith Chesterton: Orthodoxy, The Bodley Head, 1924
4. beseda s prof. Zdeňkem Neubauerem (O cestách tam a zase zpátky", FF UK, Praha, 12. ledna 1996

Všechny překlady z angličtiny jsou moje vlastní. Kromě těchto děl, z nichž jsem ve své eseji použil citáty, jsem mnoho inspirace a myšlenek čerpal i z dalších knih těchto autorů. Jím všem patří moje vděčnost.

Thorin č.1/96

Inklingové v kostce

Jirka Grunt

Tímto článkem začínáme sérii životopisných pojednání o osobách, jejichž životní osudy jsou spojeny s JRRT a společenstvem Inklingů. Zde přinášíme krátké nástiný životů těch, kdož se často scházeli ve čtvrtek odpoledne na Magdalen College. Seznam není úplný a neobsahuje pouhé občasné návštěvníky. Opomíjí rovněž mnohé z těch, kdož se k Inklingům připojovali u Ptáka a nemluvněte v úterý.

Owen Barfield

Narodil se v roce 1898 jako syn londýnského právního zástupce. Jeho rodiče byli "volnomyšlenkáři" a (jak napsal Lewis v *Zaskočen radostí*) "těžko slyšel o křesťanství dříve než ve škole". Po ukončení Highgate School sloužil v letech 1917-19 u Královských ženistů. Poté studoval angličtinu na oxfordské Wadham College, kterou ukončil s vyznamenáním. Později získal hodnost bakaláře literatury. Po odchodu z Oxfordu pracoval Barfield sedm let jako nezávislý spisovatel, zastával různá místa v redakcích a přispíval do *New Statesman*, *London Mercury* a dalších časopisů. Kolem roku 1922 se začal zajímat o učení Rudolfa Steinera a spolu s Lewisovým přítelem Cecilem Harwoodem vstoupil do Antroposofické společnosti. V roce 1928 vyšla kniha *Poetic Diction*, která vznikla z jeho bakalářské práce. V roce 1931 ho nedostatek prostředků pocházejících z psaní (musel živit ženu a děti) přinutil vstoupit do otcova právníckého podniku. Současně studoval v Oxfordu práva. Práce byla těžká a žádaná, takže psal jen málo, dokud mu - téměř o třicet let později - výše důchodu z právnícké činnosti neumožnila napsat řadu knih týkajících se antroposofie: *Saving the Appearances* (1957), *Worlds Apart* (1963), *Unancestral Voice* (1965), stejně jako *Speaker's Meanig* (1967) a *What Coleridge Thought* (1971). Tyto knihy vzbudily zájem na několika amerických univerzitách a Barfield několikrát navštívil Spojené státy, aby tam přednášel. Nyní žije v Kentu.

J. A. W. Bennett

Narodil se v roce 1911 na Novém Zélandu. Po promoci v Aucklandu studoval angličtinu na oxfordské Merton College. V letech 1938-47 působil jako výzkumný pracovník na Queen's College. V roce 1947 byl zvolen za člena a učitele Magdalen College. V roce 1964 se stal nástupcem C. S. Lewise na místě profesora středověké a renesanční literatury v Cambridge. V současnosti je ve výslužbě a nadále žije v Cambridge.

Iord David Cecil

Narodil se v roce 1902 jako nejmladší syn čtvrtého markýze ze Salisbury. Vzdělání nabyl v Etonu. V roce 1924 se stal členem Wadham College, kde učil současnou historii, ale toto místo v roce 1930 opustil, aby se mohl věnovat psaní. Brzy se stal známým životopiscem a kritikem. Jeho první vydaná kniha *The Stricken Deer* pojednávala o životě Cowpera. Následovala řada dalších životopisů a literárních studií. V roce 1939 se vrátil jako člen New College do Oxfordu, kde vyučoval anglickou literaturu. V roce 1948 byl zvolen profesorem angličtiny. Do výslužby odešel v roce 1969, nyní žije v Dorsetu.

Nevill Coghill

Narodil se v roce 1899 jako mladší syn anglo-irského baroneta. Studoval v Halybury. Po službě v armádě vystudoval angličtinu na oxfordské Exeter College a v roce 1924 byl zvolen jejím členem. V roce 1957 byl v Oxfordu zvolen profesorem anglické literatury. Na odpočinek odešel v roce 1966 a nyní žije poblíž Severnské zátoky. Mimo Oxford se nejvíce proslavil svým zájmem o Chaucera, neboť do současné angličtiny přeložil jeho *Canterburské povídky*. V Oxfordu byl velmi obdivován pro svá divadelní představení; mezi mnoha studentskými herci, kteří se jich účastnili, byl i Richard Burton.

poručík Jim Dundas-Grant

Mezi Inklingy znám výlučně jako (D-G". Vzdělání nabyl v Etonu. V První světové válce sloužil u námořnictva, službu opustil po roce 1918. Člen katolické církve. V Druhé světové válce velel Oxfordskému universitnímu námořnímu oddílu a sídlil v Magdalen College, kde se spřátelil s Lewisem. Po válce se svojí ženou spravoval ubytovny katolických studentů v Oxfordu. Nyní žije v Surrey.

Hugo Dyson

Narodil se v roce 1896 a byl pokřtěn jako Henry Victor Dyson. Studoval na Brighton College a v Sandhurstu. Jmenován důstojníkem Královského západokentského pluku, vážně zraněn v Passchendaele. V roce 1919 přijat ke studiu angličtiny na oxfordské Exeter College. V roce 1924 získal hodnost bakaláře literatury a v následujících letech vyučoval angličtinu na Reading University. Často zajížděl do Oxfordu, kde vedl rozšiřující kursy a kde byl v roce 1945 zvolen členem a učitelem anglické literatury na Merton College. Zůstal tam až do odchodu na výslužbu v roce 1963. Zemřel v roce 1975.

Adam Fox

Narodil se v roce 1883. Vystudoval oxfordskou University College. Před První světovou válkou byl vysvěcen na kněze. Stal se učitelem na národní škole v Lancingu a od roku 1918 do roku 1924 byl správcem Radley. V roce 1929 se stal členem Magdalen College a děkanem bohosloví. V roce 1938 byl zvolen profesorem poesie. Oxford opustil v roce 1942, neboť se stal kanovníkem Westminsterského opatství. Mezi jeho knihy patří výpravná báseň *Old King Coel* (1937), *Plato for Pleasure* (1945), *Meet the Greek Testament* (1952) a *Dean Inge* (1960). Zemřel v roce 1977.

Colin Hardie

Narodil se v roce 1906. Vystudoval Edinburskou akademii a oxfordskou Balliol College, jejímž členem byl od roku 1930 do roku 1933. V roce 1933 se stal ředitelem Britské školy v Římě. Do Oxfordu se jako člen a učitel klasických jazyků na Magdalen College vrátil v roce 1936. V letech 1967 až 1973 byl veřejným řečníkem University, od roku 1971 byl čestným profesorem starověké literatury Královské umělecké akademie. Z oxfordské společnosti odešel do výslužby v roce 1973 a nyní žije se svojí ženou v Sussexu.

R. E. ((Humphrey")) Havard

Narodil se v roce 1901 jako syn anglikánského duchovního. Vystudoval chemii na oxfordské Keble College, poté studoval medicínu a stal se lékařem. Ve třiceti byl přijat do katolické církve. Pracoval v Leedsu, oženil se, do Oxfordu se vrátil v roce 1934. Provozoval lékařskou praxi a působil jako chirurg v nemocnicích Headington a St. Giles. Nyní žije na ostrově Wight.

Clive Staples ((Jack")) Lewis

Narodil se 29. listopadu 1898 v Belfastu jako syn právního zástupce Alberta Lewise a Flory Hamiltonové. Nejprve jej vyučovali doma, ale po smrti své matky byl v roce 1908 poslán do Wynyard School v Hertfordshire. Když byla škola v roce 1910 zavřena, strávil semestr v belfastské Campbell College. Poté byl poslán do Cherbourské přípravné školy v Malvern. V roce 1913 vstoupil na Malvern College, ale opustil ji po letním semestru roku 1914. Od té chvíle ho až do roku 1917 soukromě vyučoval W. T. Kirkpatrick ve svém domě Great Bookham v Surrey. Získal stipendium oxfordské University College a v průběhu roku 1917 zde začal studovat, ale v červnu byl povolán do armády. V září byl přidělen k třetímu praporu Somersetské lehké pěchoty a po výcviku se v listopadu nalodil k cestě do Francie. V dubnu 1918 byl zraněn během bitvy o Arras a byl převezen do nemocnice v Londýně. Po zotavení se v lednu 1919 vrátil do Oxfordu. V roce 1920 získal vyznamenání v klasických jazycích a v roce 1922 další v klasické literatuře. Poté studoval anglický jazyk a literaturu, vyznamenání získal v roce 1923. V roce 1925 byl zvolen členem a učitelem angličtiny na Maqdalen College, kde zůstal do

roku 1954. Toho roku byl zvolen profesorem středověké a renesanční angličtiny v Cambridge. V roce 1956 se oženil s Helen Joy Greshamovou (rozenou Davidmanovou). Na podzim roku 1963 odešel ze svého místa v Cambridge. Zemřel 22. listopadu 1963 ve věku šedesáti čtyř let.

Warren Hamilton ((Warnie") Lewis

Narodil se v roce 1895 a stejně jako jeho mladšího bratra C. S. Lewise jej nejprve vyučovali doma. Později navštěvoval Wynyard School a Malvern College. V roce 1914 získal stipendium na vojenskou školu v Sandhurstu a stal se úředníkem Královského armádního sboru. Sloužil ve Francii. Po válce zůstal v armádě, sloužil většinou v Anglii, ale také na Dálném východě. Dosáhl hodnosti kapitána. V roce 1932 odešel z armády a začal žít se svým bratrem v Oxfordu, jeho příjem tvořil armádní důchod a výnosy z malého soukromého majetku. V roce 1939 se vrátil k armádě a v hodnosti majora sloužil několik měsíců ve Francii, ale v roce 1940 armádu znovu opustil. V pozdějších letech vydal řadu životopisů a knih o dějinách Francie v sedmáctém století. Po bratrově smrti v roce 1963 žil dál v Oxfordu, převážně v Kilns. Sám zemřel v roce 1973.

Gervase Mathew

Narodil se v roce 1905. Vyučován nejprve soukromě, později vystudoval oxfordskou Balliol College. V roce 1928 vstoupil do katolického Dominikánského řádu, na kněze byl vysvěcen v roce 1934. Po zbytek života sídlil v Blackfriars v Oxfordu. Hodně cestoval, často se účastnil archeologických výzkumů v Africe a na Středním východě. V Oxfordu vyučoval současnou historii, teologii a angličtinu, rovněž vydával knihy o Byzanci a středověké Anglii. Zemřel v roce 1976.

R. B. McCallum

Narodil se v roce 1898. Vystudoval současnou historii na oxfordské Worcester College a byl zvolen členem Pembroke College, kde zůstal až do svého odchodu v roce 1967. V roce 1955 byl zvolen předsedou koleje. Zemřel v roce 1973.

C. E. ((Tom") Stevens

Narodil se v roce 1905. Studoval ve Winchesteru, kde získal přezdívku (Tom Brown Stevens" - pokřtěn byl na Courtney Edwarda - a na oxfordské Oriel College. Stal se členem a učitelem starověké historie na Magdalen College. Zemřel v roce 1976.

Christopher Tolkien

Narodil se v roce 1924 jako třetí syn J. R. R. Tolkiena. Vystudoval oxfordské Dragon School a Oratory School. Během Druhé světové války sloužil jako pilot Královského letectva. Po válce vystudoval angličtinu na oxfordské Trinity College. Později v Oxfordu vyučoval anglosasštinu, střední angličtinu a staroseverštinu a byl zvolen členem New College. V roce 1975 se vzdal členství, aby získal čas k vydání nepublikovaných prací svého otce. V roce 1977 připravil k vydání *Silmarillion*. Nyní žije ve Francii.

John Ronald Reuel Tolkien

Narodil se 3. ledna 1892 v Bloemfonteinu v Oranžském svobodném státě jako syn bankovního úředníka Arthura Reuela Tolkiena a Mabel Suffieldové; oba jeho rodiče se sami narodili v Birminghamu. Jeho otec zemřel v roce 1896, zatímco Tolkien byl spolu s matkou a mladším bratrem Hilarym na dovolené v Anglii. V letech, které následovaly, ho matka nejprve učila doma. V roce 1900 vstoupil na birminghamskou King Edward's School, kde zůstal do roku 1911 (s výjimkou krátkého období, kdy navštěvoval jinou školu v Birminghamu). Matka zemřela v roce 1904. V roce 1911 začal jako stipendista studovat klasické jazyky na oxfordské Exeter College. Při zkoušce se mu nepodařilo získat vyznamenání. V roce 1913 začal studovat anglický jazyk a literaturu, vyznamenání získal v roce 1915. V roce 1916 se oženil se Edith Brattovou. V roce 1915 byl povolán k Lancashirským mušketýrům a v roce 1916 sloužil od července do listopadu v bitvě o Sommu. Když onemocněl "zákopovou horečkou", byl z Francie poslán domů, kde nemoc pokračovala po většinu času až do konce války. Během této doby rovněž sloužil v různých táborech v Anglii. V listopadu 1918 získal v Oxfordu práci na *Novém anglickém slovníku*. První syn, John, se narodil v roce 1917, druhé a třetí dítě, Michael a Christopher, v letech 1920 a 1924, dcera Priscilla v roce 1929. V roce 1920 získal Tolkien místo učitele anglického jazyka na universitě v Leedsu, kde pracoval do roku 1925, kdy byl zvolen profesorem anglosasštiny v Oxfordu. Toto místo zastával do roku 1945, kdy se stal profesorem anglického jazyka a literatury. Do výslužby odešel z univerzitní práce v roce 1959. V roce 1968 se spolu s manželkou odstěhoval do Bournemouthu. Když paní Tolkienová v roce 1971 zemřela, vrátil se Tolkien do Oxfordu, kde žil v Merton College. V roce 1972 byl vyznamenán Řádem britského impéria. Zemřel 2. září 1973 ve věku osmdesáti jednoho roku.

John Wain

Narodil se v roce 1925 v Stoke. Vystudoval střední školu v Newcastle. Kvůli slabému zraku nebyl přijat do armády a v roce 1943 přišel studovat angličtinu na oxfordskou St. John's College. V důsledku válečného uspořádání se jeho učitelem stal C. S. Lewis. Získal vyznamenání a později na St. John's zastával místo výzkumného pracovníka. V roce 1947 se stal učitelem angličtiny na Reading University, kde zůstal do roku 1955. První z jeho knih, které dosáhly veřejné obliby, byl román *Hurry On Down* (1953), následovaly další romány, sbírky básní a kritiky. V letech 1973 až 1978 zastával v Oxfordu místo profesora poezie. Žije v Oxfordu.

Charles Walter Stansby Williams

Narodil se 20. září 1886 jako syn úředníka Waltera Williamse a Mary Wallové. Nejprve byl vychováván v Holloway v severním Londýně, ale v roce 1894 se rodina přestěhovala do St. Albans. Charles vystudoval tamější střední školu, na kterou získal stipendium. V roce 1901 získal stipendium na londýnskou University College, studovat začal následující rok. V roce 1904 ji ale musel kvůli špatné finanční situaci rodiny opustit. Začal pracovat jako úředník pro styk s veřejností v Holborn, v roce 1908 přešel do nakladatelství Oxford University Press. V roce 1917 si vzal Florence Conwayovou, v roce 1922 se jim narodil syn Michael. V roce 1939 se Williams spolu s osazenstvem nakladatelství přestěhoval do Oxfordu. V roce 1943 mu Oxfordská universita propůjčila čestný titul mistr svobodných umění. Zemřel 15. května 1945 ve věku padesát osm let.

Charles Wrenn

Narodil se v roce 1895. Vystudoval oxfordskou Queen's College. V letech 1917 až 1930 vyučoval v Durhamu, Madrasu, Dacca a Leedsu. Do Oxfordu se vrátil v roce 1930 jako univerzitní učitel anglosasštiny. V roce 1939 byl zvolen na místo profesora londýnské King's College. Do Oxfordu se znovu vrátil v roce 1946 jako nástupce J. R. R. Tolkiena na místě profesora anglosasštiny. Zemřel v roce 1969.

Thorin č.1/96

Překvapení na jezírku

Terry Pratchett

Laskavostí pana překladatele Jana Kantůrka (a také díky jeho příteli a našemu zasloužilému nečlenu Michaelu Broncovi) se nám podařilo získat úryvek z chystaného zeměplošského titulu Čarodějky na cestách. Nyní se můžete přesvědčit i vy, kterým uniklo čtení této pasáže na loňském Draconu, že o patřičnosti této ukázky na stránkách Thorina nemůže být pochyb.

"Víte," ozvala se Stařenka, která stále ještě pátrala v hlubinách košíku, "kdykoliv mám co do činění s trpaslíky, nemůžu se ubránit, aby se mi v hlavě neobjevil výraz "pidižvík".

"Jsou to nebezpeční dáblíci. Měli jste vidět, kolik mně chtěli účtovat, když jsem si u nich kdysi nechala opravit koště!" prohlásila Bábi.

"Jo, ale vy jste jim stejně nezaplatila, že?" podívala se na ni Magráta.

"O to přece nejde," zvýšila Bábi popuzeně hlas. "Nemělo by se jim hlavně *dovolit*, aby lidem účtovali takové peníze. To je prostě obyčejná zlodějna."

"Já jenom nevím, jak to může být zlodějna, když jim nakonec stejně nezaplatíte," trvala na svém Magráta.

"*Já* nikdy za nic neplatím," prohlásila Bábi. "*Mě* lidi nikdy platit nenechají. Nemůžu přece za to, že mi lidi pořád něco dávají, co? Jdu jen tak po ulici a z domů vybíhají lidi s čerstvě pečenými koláči a mladým pivem nebo starými šaty, které vypadají jako by je ani nikdo neměl na sobě. 'Ale paní Zlopočasná, vezměte si prosím tenhle košík vajec', říkají. Lidi jsou strašně hodní. Chovej se k lidem slušně a oni se budou chovat slušně k tobě. Budou k tobě *uctíví*. Být čarodějkou," prohlásila na závěr s neochvějnou jistotou, "to znamená, že člověk nemusí za nic platit."

"Koukněme se, co to tady máme?" ozvala se Stařenka a vytáhla malý balíček. Rozbalila ho a zjistila, že je v něm několik tvrdých hnědých koleček.

"A hele," prohlásila Bábi Zlopočasná, "to abych se jim omluvila. To je ten proslulý trpasličí chleba, na to vezmi jed. A ten oni nedají jen tak někomu!"

Stařenka uhodila hnědým kotoučem o bok člunu. Ozval se zvuk podobný tomu, který se ozve, když položíte dřevěné pravítko na okraj lavice a brnknete na něj - takové duté *boioiong*.

"Říká se, že nikdy neoschne, i když ho budeš skladovat celé roky," sdělovala jim Bábi.

"Dodá ti dost energie na celé dny a noci chůze," dodávala Stařenka.

Magráta se natáhla dopředu, vzala jednu hnědou placku do ruky a pokusila se z ní kousek ulomit. Rychle se vzdala.

"A tohle má být k jídlu?" zeptala se.

"Ó, já si nemyslím, že by byl k jídlu," vysvětlovala jí Stařenka. "On je spíš tak nějak k tomu, aby tě..."

"...udržoval v pohybu," doplnila ji Bábi. "Říká se, že -"

Umikla.

Zřetelně slyšely, že se teď do tichého bublání řeky, rušeného jen občasným dopadem vodních kapek padajících z kamenné klenby, vmísilo pravidelné *šplouch, šplouch*, jakéhosi jiného plavidla, které se k nim přibližovalo.

"Někdo nás sleduje!" sykla Magráta.

Na okraji světelného kruhu vrhaného lucernou se objevily dvě nevelké, zeleně světélkující polokoule. Jak se vzápětí ukázalo, byly to oči malého šedého stvoření, vzdáleně připomínajícího žábu. Tvor seděl obkročmo na kusu dřeva, pádloval rukama a blížil se k čarodějkám.

Doplul až k loďce. Dlouhé, vyzáblé a jakoby lepkavé prsty se sevřely na dřevěném bortu a truchlivý obličej se zvedal, až byl stejně vysoko, jako tvář Bábi Zlopočasně.

"Nažďárek," zahuhlalo stvoření, "já mám dneška narozeniny."

Všechny tři na něj chvíli v němém úžasu zíraly. Pak Bábi Zlopočasná uchopila jedno veslo a pevnou rukou udeřila obludku do hlavy. Ozvalo se hlasité šplouchnutí, následované řadou vzdalujících se kleteb.

"Odporný malý hnusák," prohlásila Bábi, když se vydaly na další cestu. "Zdalo se mi, že by mohl dělat potíže."

"Určitě," přikývla Stařenka Oggová. "Vždycky jsou to tihle mrňaví slizouni, na který si člověk musí dávat největší pozor."

"Jenom by mě zajímalo, co po nás vlastně chtěl?" zamyslela se Magráta.